

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

ЛОЦМАН РУСЛАНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 378.147.091.33-027.22:78(043.5)

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ УКРАЇНОСПІВУ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Кропивницький – 2026

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Центральноукраїнському державному університеті імені Володимира Винниченка, Міністерство освіти і науки України.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
КЛЕПАР Марія Василівна,
Карпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
професор кафедри початкової освіти та освітніх
інновацій;

доктор педагогічних наук, професор
ТКАЧЕНКО Тетяна Володимирівна,
Харківський національний університет мистецтв
імені І. П. Котляревського,
професор кафедри сольного співу та оперної
підготовки;

доктор педагогічних наук, професор
СУЛАЄВА Наталія Вікторівна,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка,
професор кафедри музики імені Григорія Левченка.

Захист відбудеться «12» березня 2026 року о 12:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 23.053.02 у Центральноукраїнському державному університеті імені Володимира Винниченка за адресою: 25006, м. Кропивницький, вул. Шевченка, 1, зала засідань.

Із дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (25006, м. Кропивницький, вул. Шевченка, 1) та на сайті університету за посиланням: <https://www.cuspu.edu.ua>.

Реферат розіслано «12» лютого 2026 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Оксана АБРАМОВА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Глобалізаційні процеси та історичні події попередніх десятиліть актуалізують потребу ідентифікації української державності, утвердження та примноження національної культури, важливою складовою якої є україноспів. Уніфікація світового вокального мистецтва, занепад фольклорних традицій, відходження плеяди світочів української сцени та автентичних виконавців, а також недостатнє використання потенціалу найбільшої у світі і визнаною ЮНЕСКО народнопісенної фонотеки (понад 15 тисяч зразків) свідчать про необхідність трансформації вітчизняного співочого досвіду в освітній простір. Культура україноспіву, яка відображає світоглядні позиції та моральні основи суспільства і має тисячолітню історію презентації традиційних, класичних та естрадних форм вокально-виконавської творчості, є самобутнім маркером етноідентичності та важливим виховним засобом. Втім, в останні роки ми спостерігаємо зниження обізнаності здобувачів освіти з національною пісенною культурою через скорочення годин з постановки голосу в закладах вищої мистецької освіти та заміну предмета «Музичне мистецтво» в шкільній програмі на інтегрований курс «Мистецтво». Натомість стрімка інформатизація суспільного життя сприяє доступу до різножанрового, здебільшого, розважального музичного контенту в інтернет-мережах, що впливає на формування естетичних смаків молоді. Водночас, виникає потреба оновлення підходів до професійної підготовки майбутніх співаків та учителів, здатних забезпечити ефективне музичне виховання підростаючого покоління українців на українознавчій основі.

У складних умовах розвитку педагогічна галузь постає перед викликом беззаперечної оптимізації та модернізації мистецької освіти. Конституція України, Закони України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття) (1993), Національна доктрина розвитку освіти (2002), Державна програма «Вчитель» (2002), Концепція «Нова українська школа» (2016), «Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді» (2022), «Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» (2024) та інші важливі документи акцентують на необхідності інноваційності, демократизації, гуманізації та націоналізації освіти, що спрямована на всебічний розвиток особистості-патріота своєї держави. Здобувачі вищої мистецької освіти – майбутні музиканти-педагоги, котрі своєю творчістю впливатимуть на розвиток духовних цінностей учнів, мають бути прикладом носіїв-хранителів та просвітителів культури україноспіву, викладачами та дослідниками, етнографами та інноваторами, інтерпретаторами різножанрової пісенної спадщини України. У сучасних умовах життя української нації особливо важливо, щоб вища педагогічна освіта сприяла відновленню суспільного балансу та створенню гармонійного середовища для осмислення здобувачами традицій україноспіву, що з архаїчної побутової форми трансформувалася у професійну школу світового значення. Забезпечення зв'язку між носіями

культури україноспіву та інтеграція надбань національної освіти і мистецтва в міжнародний простір є нагальною потребою сучасної педагогіки задля збереження історії, пам'яті та генетичного коду нації, яка виборює своє право на майбутнє з українською піснею.

На важливості виховання здобувачів мистецької освіти засобами національної пісенної культури наголошували в своїх працях А. Авдієвський, В. Верховинець, В. Гнатюк, Р. Кириченко, В. Ковальська, В. Ковальчук, С. Людкевич, Н. Матвієнко, І. Огієнко, В. Осадча, Г. Падалка, М. Пилипчак, О.Потебня, С. Русова, В. Сухомлинський та ін. Історико-теоретичне обґрунтування феномена культури українського співу та його стилістичних особливостей знаходимо у працях відомих мислителів та науковців-дослідників народної пісенної традиції, як: О. Бенч-Шокало, Г. Верьовка, С. Грица, А. Гуменюк, М. Демуцький, М. Драгоманов, Є. Єфремов, В. Іванов, К. Квітка, Ф. Колесса, І. Колодуб, Г. Коропніченко, О. Кошиць, М. Львов, Д. Ревуцький, Г. Танцюра, І.Франко, Р. Цапун, О. Шевчук, В. Щербаківський, Л. Ященко та ін. Українська вокальна культура розглядається в науково-практичних дослідженнях науковців минулого та сучасності, зокрема, у працях з вокальної педагогіки (В. Антонюк, Н. Гребенюк, Д. Євтушенко, М. Микиша, О. Маруфенко, Н. Можайкіна, О. Прядко, Н. Овчаренко, А. Ткачук, Т. Ткаченко, О. Харитоновна, Ю. Юцевич, С. Ябковська та ін.), музично-естетичного виховання школярів, теорії та методики навчання співу в школі (А. Болгарський, М. Леонтович, М. Лисенко, О. Лобова, Л. Масол, Т. Науменко, О. Отич, Г. Побережна, О. Ростовський, С. Садовенко, К. Стеценко, Я. Степовий та ін.), фахової підготовки здобувачів вищої мистецької освіти (О. Єременко, М. Клепар, А. Козир, Л. Куненко, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, Л. Паньків, Є. Проворова, Г. Стасько, Т. Стратан-Артишкова, Н. Сулаєва, В. Черкасов та ін.). Концепції щодо підвищення ефективності процесу мистецької підготовки були предметом теоретичних, історичних, філософських та культурологічних досліджень В. Андрущенка, В. Беха, М. Гордійчука, М. Дмитренка, І. Зязюна, П. Кононенка, В. Кременя, І. Павленка, В. Шейка, В. Шульгіної та багатьох інших. Українськими науковцями накопичено вагомий досвід щодо теоретичного осмислення та методологічної розробки проблем вокальної педагогіки. Водночас, як підтверджує аналіз дисертаційних праць, на сьогодні недостатньо дослідженими залишаються: порівняльний аспект народного, академічного та естрадного співу, синергетика різних виконавських манер, а також детальний аналіз феномена «культура україноспіву». Таким чином, проблема комплексного дослідження теорії та практики формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти не була предметом цілісного наукового дослідження, що підкреслює необхідність системного аналізу та уточнення структури і функцій культури україноспіву, її традиційних та інноваційних пластів. Актуальність проблеми дослідження підтверджується *низкою суперечностей між:*

- запитами суспільства щодо націоналізації і модернізації мистецької освіти та недостатністю методичної розробки проблеми вокальної підготовки на українознавчому підґрунті з урахуванням інноваційних технологій;

- сучасними тенденціями розвитку українського співу, що вимагають універсальності від співака-педагога та відсутністю навчальних програм і підручників з вивчення особливостей різних вокально-виконавських стилів;

- необхідністю пошуку дієвих навчально-виховних ресурсів мистецької освіти для виховання національної свідомості молоді на основі опанування народної, класичної, естрадної пісенної спадщини України та втратою зв'язку між поколіннями носіїв культури україноспіву;

- високим виховним потенціалом культури україноспіву (понад 15 тисяч фольклорних зразків України занесено в спадщину ЮНЕСКО, ще більше знаходиться в архівах науково-дослідних лабораторій) та недостатністю його застосування в освітньому просторі через скорочення годин з постановки голосу в закладах вищої мистецької освіти, заміну предметів «музика», «музичне мистецтво» інтегрованим курсом «мистецтво» в закладах середньої освіти, відсутністю необхідної кількості онлайн-курсів з опанування культури україноспіву в умовах дистанційного навчання.

Важливість подолання цих суперечностей, а також потреби сучасної практики, соціокультурна та методична значущість обґрунтування окресленої проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: *«Теорія і практика формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти»*.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до науково-дослідної теми кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (нині – кафедра освітніх наук Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка) «Соціально-професійне становлення особистості» (реєстраційний № 0116U003481). Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (протокол № 13 від 28 квітня 2025 р.).

Мета дослідження полягає у розробці, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці організаційно-методичної системи формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти.

Завдання дослідження:

1. Здійснити системний аналіз процесу вокальної підготовки здобувачів вищої мистецької освіти та узагальнити теоретичні підходи щодо проблеми формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти.

2. Визначити сутність та зміст феноменів «україноспів» та «культура україноспіву», охарактеризувати їх функції та особливості в контексті синергії народного, академічного та естрадного виконавства.

3. Обґрунтувати концептуальні основи формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти.

4. Схарактеризувати критерії, показники та рівні сформованості культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти.

5. Розробити організаційно-методичну систему формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти на основі використання ефективних засобів, інноваційних технологій та авторських методів.

6. Експериментально перевірити результативність авторської організаційно-методичної системи формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка здобувачів вищої мистецької освіти в університетах України.

Предмет дослідження – організаційно-методична система формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти.

Концепція дослідження ґрунтується на фундаментальній ідеї узагальнення співочого досвіду українського народу в культурно-історичному контексті та визначенні перспективних напрямків його використання в освітньому процесі, що уможливило обґрунування феномена «культура україноспіву» та розробку організаційно-методичної системи формування культури україноспіву на основі авторського *українознавчо-просвітницького підходу* з метою підвищення ефективності процесу професійної підготовки здобувачів вищої мистецької освіти.

У контексті дослідження «культура україноспіву» розглядається в багатоаспектному вимірі як: соціокультурне та освітнє явище з глибинною історією та сучасними напрямками; різностильова вокальна школа; науково-педагогічна проблема та засіб мистецької освіти; складова духовної культури українського народу; особистісне утворення здобувача вищої мистецької освіти. Багатогранність феномена «культура україноспіву» дозволила визначити його, насамперед, як професійну виконавсько-методичну якість здобувача вищої мистецької освіти, що забезпечує осмислення співочої традиції України та оволодіння стилістикою різних вокальних технік – народної, академічної та естрадної, а також сформованість особистості співака-хранителя та учителя-просвітителя культури україноспіву.

Основою концепції дослідження є авторський українознавчо-просвітницький підхід, що полягає в *єдності двох складових: українознавчої* («філософія україноспіву» – пізнання традицій свого народу через вивчення пісенної спадщини, вільний розвиток різних напрямків українського вокального мистецтва на національному ґрунті) та *просвітницької* (музично-педагогічне просвітництво – становлення майбутнього співака-хранителя та учителя-просвітителя культури україноспіву). Застосування цього підходу спрямоване на осмислення здобувачами вищої мистецької освіти пісенної спадщини України та опанування різних вокально-виконавських стилів (народного, академічного та естрадного) у процесі вокальної підготовки. На цій основі українознавчо-просвітницький підхід представлено ціннісними концептами:

- «тризуб україноспіву» (символ синергетики та вільного розвитку народного, академічного та естрадного виконавських стилів);

- «дерево україноспіву» (українська вокальна культура, в якій корінням є фольклор, стовбуром – співоча школа від традиційного виконавства до академічного та естрадного, гілками – розгалуження стилів україноспіву, а плодами – творчість виконавців минулого та сучасності);

- «символізм україноспіву» («пісенний календар», «птаха-пісня», «писанка україноспіву», «кольори україноспіву», «світочі» україноспіву).

В основу українознавчо-просвітницького підходу покладено положення щодо соціального запиту на фахівців музичного мистецтва як «співаків-хранителів» та «учителів-просвітителів» культури україноспіву, які водночас є її записувачами, дослідниками, презентаторами та популяризаторами з метою збереження й примноження національної пісенної спадщини та налагодження комунікації між поколіннями носіїв. Грунтуючись на мистецько-педагогічній взаємодії та гуманізації відносин в системі «наставник-учень», сучасний досвід формування культури україноспіву має стимулювати перспективу творчого й професійного зростання майбутніх співаків-педагогів до їх подальшої виконавської, науково-дослідницької, методичної та викладацької діяльності.

Концептуальна основа дослідження базується на культурологічній парадигмі та наступних положеннях: національна спрямованість мистецької освіти та сприяння розвитку культури україноспіву; українознавчо-просвітницький підхід до навчання україноспіву; синергетика трьох стилів україноспіву і їх застосування у мистецькій педагогіці, виконавській практиці; системність та поетапність процесу опанування культурою україноспіву здобувачами вищої мистецької освіти; акмеологічні й аксіологічні напрямки творчого розвитку здобувача освіти – носія культури україноспіву; прагматичні перспективи україноспіву як предмета мистецької освіти.

Запропонована у дослідженні концепція реалізується через впровадження авторської організаційно-методичної системи, що передбачає використання спеціально підібраних методів і технологій формування культури україноспіву («мапа україноспіву», «оспівана книжка», «всесвіт україноспіву», «співочі курси», онлайн-курс «саморозвиток студента за методом «пісенного щоденника», «пісенний кошик», «пісенний календар», мобільний додаток «україноспів-онлайн», «світлиця україноспіву» та ін.), які забезпечують модернізацію системи професійної підготовки здобувачів вищої мистецької освіти. Передбачаючи траєкторію удосконалення процесу вокальної підготовки майбутніх педагогів-вокалістів, ми узгоджуємо її з викликами сучасної практики музичного навчання, тож концепція дослідження включає розробку методичного забезпечення для проведення занять україноспіву в закладах мистецької позашкільної та середньої освіти, мистецьких школах та коледжах.

Концепція зумовила визначення загальної **гіпотези** дослідження, згідно якої професійна підготовка здобувачів вищої мистецької освіти набуде більшої ефективності та результативності за умови впровадження в її зміст організаційно-методичної системи, що ґрунтується на засадах українознавчо-просвітницького підходу та передбачає реалізацію інноваційних технологій

формування культури україноспіву, що забезпечить особистісне і фахове становлення мабутнього співака-педагога.

Припускаємо, що процес формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти буде ефективним за умов: організації та функціонування лабораторії україноспіву; систематичної та послідовної роботи з формування культури україноспіву на основі впровадження традиційних та інноваційних методів навчання; спонукання до активної виконавсько-педагогічної та науково-дослідницької практики; опори на українознавчо-просвітницький підхід у навчанні україноспіву; організації інноваційного освітнього простору-світлиці та доброзичливої атмосфери навчання.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань було використано комплекс методів:

- *теоретичні* – науково-методичний аналіз основних категорій дослідження проблеми формування культури україноспіву; опрацювання наукових джерел з проблеми дослідження; вивчення, порівняння та узагальнення практичного досвіду закладів мистецької освіти та творчих одиниць – презентаторів україноспіву; компонентно-структурний та системно-функціональний методи; синтез теоретичного матеріалу; систематизація, класифікація, моделювання системи формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти; прогнозування ефективності впровадження авторських технологій в освітній процес;

- *емпіричні* – тестування, анкетування, бесіди, інтерв'ювання та інші діагностичні методи, спрямовані на визначення рівнів сформованості культури україноспіву, психолого-педагогічне спостереження, експертна оцінка, організація педагогічного експерименту, аналіз занять україноспіву; перевірка ефективності експериментальної роботи;

- *статистичні* – математичні методи обчислення кількісних показників дослідження для доведення достовірності результатів педагогічного експерименту.

Теоретико-методологічну основу дослідження складають наукові праці з: вокальної методики та педагогіки (В. Антонюк, Н. Гребенюк, Д. Євтушенко, М. Микиша, Т. Ткаченко, Ю. Юцевич та ін.); дослідження зі психології (І. Зязюн, Л. Куненко, С. Максименко, С. Науменко та ін.); фольклористики та етнології (С. Грица, К. Квітка, А. Іваницький, Л. Єфремова та ін.); проблем теорії та методики музично-педагогічної освіти, інноваційної педагогіки (К. Завалко, М. Клепар, А. Козир, І. Малашевська, О. Олексюк, О. Отич, Є. Проворова, О. Ростовський, О. Рудницька та ін.); проблем збереження національної пісенної культури та використання її виховного потенціалу в мистецькій освіті (А. Авдієвський, В. Ковальська, Г. Падалка, С. Садовенко, Н. Сулаєва, М. Пилипчак, Г. Побережна та ін.); навчальні програми НУШ «Мистецтво» та «Музичне мистецтво» (О. Гайдамака, О. Коваленко, О. Лобова, Л. Масол, І. Мед, Н. Очеретяна, І. Стеценко, Т. Рубля, Т. Щеглова, Б. Фільц та ін.); концептуальні положення сучасної філософії освіти; положення про зв'язок теорії й практики навчання україноспіву; загальнотеоретичні та

методологічні принципи наукового пізнання; концептуальні засади педагогіки, психології, фольклористики; психолого-педагогічні теорії творчого розвитку здобувачів мистецької освіти; сучасні концепції гуманізації та демократизації освіти; єдність системного, культурологічного, етнопедагогічного, аксіологічного, праксеологічного, особистісно-орієнтованого, міждисциплінарного, синергетичного та українознавчо-просвітницького підходів до навчання україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти.

Наукова новизна й теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*:

- здійснено системний аналіз теоретичної та практичної вокальної підготовки здобувачів вищої мистецької освіти та введено в науковий обіг авторське поняття «україноспів», що відображає мистецько-педагогічний досвід українського народу в синергії фольклорного, академічного та естрадного виконавства;

- обґрунтовано мистецький феномен «культура україноспіву», що визначається як професійна виконавсько-методична якість здобувача вищої мистецької освіти і забезпечує осмислення співочої традиції України та оволодіння стилістикою різних вокальних технік – народної, академічної та естрадної, а також сформованість особистості співака-хранителя та учителя-просвітителя культури україноспіву;

- здійснено класифікацію україноспіву та подано порівняльну характеристику народного, академічного, естрадного та синтезованих вокально-виконавських стилів;

- розроблено та обґрунтовано організаційно-методичну систему формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти на основі авторського українознавчо-просвітницького підходу;

- розкрито тенденції розвитку та провідні функції культури україноспіву, узагальнено досвід мистецьких закладів України та зарубіжжя.

Уточнено: змістові характеристики дефініцій «культура», «мистецька освіта», «спів», «вокальна культура», «здобувачі вищої мистецької освіти».

Удосконалено: сутність та зміст вокальної підготовки здобувачів вищої мистецької освіти; методологічні підходи до навчання народного, академічного та естрадного співу.

Набули подальшого розвитку: ідеї застосування інноваційних технологій у вокальній підготовці здобувачів вищої мистецької освіти; науково-теоретичні підходи до професійної підготовки здобувачів вищої мистецької освіти, що ґрунтуються на українознавчій основі; методики вокального навчання у різних виконавських манерах та визначення специфічних рис народного, академічного і естрадного україноспіву; виховний аспект національної пісенної спадщини; методологічні підходи до впровадження в освітню практику онлайн-курсів із вокалу в умовах дистанційного навчання.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та апробації організаційно-методичної системи формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти. За результатами дослідження

автором розроблено та впроваджено навчально-методичний комплекс, що представлений програмою онлайн-спецкурсу «Саморозвиток співака за методом «пісенного щоденника», мобільним додатком «україноспів-онлайн», інтернет-сайтом «Україноспів», науково-популярним та мультимедійним виданням «Таємниці україноспіву», репертуарними збірками «Вибрані твори Ірини Кириліної», «Вінок з барвінку», «Тріо «Золоті ключі», «Живі мелодії села», науково-методичними, аудіовізуальними та друкованими матеріалами ініційованих та реалізованих автором культурно-просвітницьких проєктів «Пісенна казка», «Переможемо з піснею!», «Дитяча філармонія «Диво UA», «Музей живої пісні», «Збережи мову і культуру своєї бабусі» тощо. Матеріали дисертаційної роботи можуть бути використані педагогами мистецьких шкіл, викладачами закладів вищої освіти для розробки стандартів підготовки студентів мистецьких спеціальностей, навчальних і робочих програм з методики навчання музики та постановки голосу, у плануванні самостійної, індивідуальної роботи здобувачів освіти в коледжах, університетах, музичних академіях; реформуванні нової української школи з метою введення предмету «україноспів» у систему початкової та середньої освіти, міжнародних українських шкіл; для розроблення навчально-методичних комплексів із музичних дисциплін; аспірантами та магістрантами при написанні наукових робіт.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження представлено та обговорено на наукових і науково-практичних форумах, конференціях, наукових читаннях, методологічних семінарах, зокрема:

- *міжнародних*: V Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні перспективи розвитку науки» (Київ, 2021); X Міжнародна науково-практична конференція «Діяльність продюсера в культурно-мистецькому просторі XXI століття: розмаїття, взаємодія, єдність» (Київ, 2021); III Міжнародна науково-теоретична конференція «Теорія та практика сучасної освіти «Theory and practice of modern science» (Польща, м. Краків, 2022); X Міжнародна науково-методична конференція «Забезпечення якості вищої освіти: проблеми та перспективи розвитку» (Одеса, 2022); Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Післявоєнний світ: люди, проблеми, цінності» (Київ, 2022); XXIII Міжнародна науково-практична конференція «Людина, культура, техніка в новому тисячолітті» (Харків, 2022); IX Міжнародна науково-практична конференція «Мистецькі родини (Ювілейні дати)» (Київ, 2022); Міжнародна науково-практична конференція «У пошуках нових сенсів полікультурного світу. Повоєнний діалог культур» (Київ, 2023); Міжнародний кросмистецький конгрес «Полікультурна багатомірність – шлях до діалогу та розвитку» (Полтава, 2023); Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні освітні технології в системі неперервної освіти: вітчизняний і світовий досвід упровадження» (Київ, 2023); VIII Міжнародна науково-практична конференція «Теорія та практика мистецької едукції у цивілізаційних викликах сьогодення» (Дрогобич, 2023); Міжнародний науково-практичний форум «Європейський вектор розвитку вищої освіти України» (Полтава, 2023); IX Міжнародна

науково-практична конференція «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми, перспективи» (Умань, 2023); Міжнародний кросмистецький конгрес «Полікультурна багатовимірність – шлях до діалогу та розвитку» (Полтава, 2024); I Міжнародна науково-практична конференція «Педагогіка мистецтва – мистецтво педагогіки», (Туреччина, Анталія-Бурдур, 2024); Міжнародна наукова конференція «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку» (Харків, 2024); IV Міжнародна науково-практична конференція Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського до 106-ї річниці від заснування університету (Київ, 2024); VIII Міжнародна науково-практична конференція «Україна. Європа. Світ» (Київ, 2024); I Міжнародна науково-практична конференція «Україноспів: від традиції до сучасності» (Полтава-Київ, 2025); XII Міжнародна науково-практична конференція «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми, перспективи» (Умань, 2025); XV Міжнародна науково-практична конференція «Діяльність продюсера в культурно-мистецькому просторі XXI століття: комунікативні стратегії та інновації» (Київ, 2025).

- **всеукраїнських:** Всеукраїнська науково-практична конференція «Культура козацької доби» (Канів, 2015); I Всеукраїнський форум молодих вчених «Наукова весна-2021. Культура і мистецтво в сучасному світі» (Київ, 2021); Всеукраїнський науковий проект офісу підтримки вченого «Книга від вченого» (Київ, 2023); Всеукраїнський конкурс есе «Моя академічна доброчесність» (Харків, 2023); Всеукраїнська науково-практична конференція «Професійна мистецька освіта: методичні аспекти» (Київ, 2024); II Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Мистецько-педагогічна діяльність Григорія Левченка» (Полтава, 2024); I Всеукраїнська науково-практична конференція «Актульні питання сучасної освіти в Україні: виклики та перспективи» (Кам'янець-Подільський, 2024); Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Змішане навчання в закладах вищої освіти України та зарубіжжя» (Київ, 2024); I Всеукраїнська конференція з міжнародною участю «Бандура – феномен українського народу» (Полтава, 2024).

Науково-методичні напрацювання автора та практичні заняття з україноспіву у формі майстер-класів, круглих столів, концертів-лекцій та онлайн-відеопрезентацій апробовані упродовж: міжнародного стажування «Досвід викладання дисциплін у галузі культури та мистецтва в Україні та країнах ЄС: традиції та нові підходи» (м. Рига, Латвія, 2023 р.), Міжнародного фестивалю української культури «Вишиванка-Берегиня» та міжнародного конкурсу україноспіву «Диво-вишиванка» (м. Барселона, Іспанія, 2019-2025 рр.), підвищення кваліфікації в межах II науково-творчого проекту «Виконавські та педагогічні традиції української вокальної школи в контексті розвитку міжнародних зв'язків» (Київ, 2022) та отримали схвальні відгуки слухачів і експертів вокального мистецтва різних країн.

Результати дослідження *впроваджено* в освітній процес Ізмаїльського державного гуманітарного університету (довідка № 1-7/544 від 25.10.2024 р.),

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка № 84/24 від 01.11.2024 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 1828/01 від 27.11.2024 р.), Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (довідка № 298 від 03.04.2025 р.), Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 33-н від 07.05.2025 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 201 від 07.05.2025 р.), Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (довідка № 2168/01-50/02 від 11.06.2025 р.), Корсунь-Шевченківського педагогічного фахового коледжу імені Т.Г. Шевченка Черкаської обласної ради (довідка № 195/01-26 від 02.06.2025р.), закладу освіти «ЛІКО-Школа» (довідка № 33 від 27.04.2023р.), НВК Монтесорі Дніпровського району м. Києва (довідка № 200 від 12.06.2023 р.), Мистецької школи Вижницької міської ради (довідка № 62 від 24.12.2024 р.), а також українських шкіл за межами України: Українська суботня школа «Ластівка» м. Тревизо, Італія (довідка від 06.05.2023 р.), Українська школа «Свята Софія», м. Рим, Італія (довідка від 08.05.2023 р.), Українська школа «Мрія» м. Барселона, Іспанія (довідка № 353 від 20.05.2023 р.), Українсько-Бразильська Центральна Репрезентація, м. Куритиба, Бразилія (довідка від 03.09.2024 р.).

Публікації. Результати дисертаційної роботи висвітлено в 57 наукових працях (48 – одноосібних): 22 відображають основні результати дослідження (з них 16 статей у наукових виданнях, внесених до Переліку наукових фахових видань України, 5 статей в наукових виданнях, що входять до баз Scopus та Web of Science Core Collection, 1 розділ монографії); 34 публікації, які додатково відображають наукові результати докторської дисертації: 7 навчально-методичних видань, 19 публікацій у збірниках матеріалів конференцій; 5 статей в інших виданнях; 3 авторські збірки, а також додаткові аудіовізуальні матеріали на тему дослідження.

Особистий внесок автора в працях, опублікованих у співавторстві.

У працях, опублікованих у співавторстві, здобувачу належить: у статтях, які індексуються в наукометричних базах: «The creative project method as a means of enhancing students' learning motivation» (співавтори – Mishchuk A., Kostenko L., Holovkova M., Shvets I.) авторкою підкреслено значення творчих методів у формуванні мотивації здобувачів освіти (авторський внесок – 30%); «Theoretical aspects of formation of spiritual culture among music teachers» (співавтори – Tkachenko I., Omelchenko A., Lastovetska L., Zelenina N.) – обґрунтовано теоретичні аспекти формування у майбутніх вчителів музики духовної культури, важливою складовою якої є пісенна творчість народу і мистецтво співу (авторський внесок – 35%); «The role of art in the development of the creative personality of the future teacher» (співавтори – Moroz M., Hudovsek O., Pashchenko I.) – проаналізовано роль мистецтва у становленні творчої особистості майбутнього педагога (авторський внесок – 40%); «Implementation of steam technologies for building digital competence of future music art teachers» (співавтори – Provorova Y., Arystova L., Gorozhankina O., Lievit D.) –

здобувачкою висвітлено особливості застосування інноваційних технологій у професійній підготовці майбутніх вчителів мистецтва (авторський внесок – 35%); «Alternative ways of organizing distance practical classes for future music art teachers» (співавтори – Yalovskyi P., Yurieva K., Parfentieva I., Sokolova A.) – описано дистанційні форми здобуття освіти майбутніми вчителями мистецтва, запропоновано альтернативні способи комунікації між учасниками освітнього процесу (авторський внесок – 30%). У колективній монографії «Досвід викладання дисциплін у галузі культури та мистецтва в Україні та країнах ЄС: традиції та нові підходи» (Латвія, 2023) авторці належить IV розділ про досвід організації інноваційного освітнього простору «Світлиця україноспіву». Також у співпраці написано три фахові статті: «Розробка та застосування онлайн-курсу «Саморозвиток співака за методом пісенного щоденника» (співавтор – Е. Остапенко) – здобувачкою описано досвід впровадження методу «пісенний щоденник» та його значення в особистісному та професійному становленні здобувачів вищої мистецької освіти (авторський внесок – 70%); «Роль української народної пісні у світовому часопросторі та мистецькій освіті» (співавтор – В. Коротя-Ковальська) – дисертанткою осмислено міжнародний аспект презентації української пісні видатними солістами та колективами, акцентовано на важливості застосування виховного потенціалу пісенної культури в освітньому процесі (авторський внесок – 50%); «Новаторська творчість Анатолія Авдієвського в українському хоровому мистецтві та музичній педагогіці. До 90-річчя від дня народження маестро» (співавтор – В. Коротя-Ковальська) – узагальнено професійний досвід видатного діяча української культури А. Авдієвського, багаторічного керівника хору імені Г. Верьовки та проректора університету імені Михайла Драгоманова, описано основні положення науково-педагогічної школи митця (авторський внесок – 50%).

Кандидатська дисертація на тему «Методика навчання народного співу майбутніх учителів музики в процесі вокальної підготовки» захищена в 2013 році. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської дисертації не використано.

Структура і обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, 4 розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (595 найменувань, з них 25 – іноземними мовами). Робота містить 7 додатків, 31 рисунок, 21 таблицю. Загальний обсяг дисертації – 629 сторінок, з них 494 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами і темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження; висвітлено концептуальні, методологічні та теоретичні засади дослідження; сформульовано гіпотезу; окреслено методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів та

подано відомості про впровадження результатів наукового пошуку; схарактеризовано особистий внесок автора у роботах, опублікованих у співавторстві; описано структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – *«Теоретико-методологічні основи обґрунтування феномена «культура україноспіву»»* – охарактеризовано феномен україноспіву як соціокультурного явища та компонента мистецької освіти; розкрито сутність культури україноспіву в науковому дискурсі; визначено особливості культури україноспіву в контексті синергії народного, академічного та естрадного виконавських стилів; висвітлено методологічні підходи до формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти.

У дисертації обґрунтовано *авторське поняття «україноспів»*, як соціокультурне та освітнє явище, що відображає мистецько-педагогічний досвід українського народу в синергії фольклорного, академічного та естрадного виконавства. У процесі дослідження виявлено багато ракурсів до осмислення феномена україноспіву: як фольклорної традиції календарно-обрядового циклу свят; як засобу відображення історії, світогляду, релігійних вірувань; як української вокальної школи зі світовими впливами на її розвиток; як динамічної структури, що розвивається в різноманітних течіях, напрямках, стилях сучасного мистецтва.

Україноспів як підсистемна складова світової вокальної культури відображає тисячолітню традицію сольного і багатоголосного виконавства та відзначається: багатогранністю стилів і напрямків, поєднанням прийомів академічного, народного та естрадного співу, неоднорідністю виконавського стилю, що залежить від регіональних особливостей та індивідуальної манери, імпровізації та технічної зрілості виконавця; постійним оновленням жанрів, пошуком нових оригінальних форм та виконавських прийомів; етностилістикою та запозиченими рисами вокальних культур інших країн.

Системний аналіз понять «культура», «мистецька освіта», «український спів», «вокальна підготовка» дозволив визначити *феномен «культура україноспіву»* як:

- цілісну оригінальну систему, що постійно розвивається у різних традиційних та інноваційних стилістичних напрямках і формах, представлена комплексом виконавсько-виразних засобів народного, академічного та естрадного вокального мистецтва;

- професійну виконавсько-методичну якість здобувача вищої мистецької освіти, що забезпечує осмислення співочої традиції України та оволодіння стилістикою різних вокальних технік – народної, академічної та естрадної, а також сформованість особистості співака-хранителя та учителя-просвітителя культури україноспіву.

На основі вивчення та аналізу науково-методичної літератури, практичного досвіду мистецької освіти України з'ясовано *чинники, що впливають на формування культури україноспіву*: історичні умови становлення та розвитку народного, академічного та естрадного музичного мистецтва; регіональні музично-мовні діалектні особливості; вплив світових тенденцій

розвитку мистецтва, стратегії освітнього процесу тощо. Визначено основні *функціональні ознаки україноспіву* в мистецькій освіті та сучасному соціокультурному просторі, зокрема: комунікаційно-інформаційна, фольклорно-відтворювальна, арт-терапевтична, просвітницько-виховна, національно-утверджуюча, волонтерсько-забезпечувальна, міжнародно-презентаційна, регулювально-освітня, ціннісно-розвивальна, світоглядотворююча, людинотворча та націєтворча.

Культура україноспіву представлена в дослідженні цілісним мистецьким феноменом, у якому є українознавче ядро – україномовний різножанровий репертуар та етноінтонування, а також складові (мотиваційно-аксіологічний, когнітивно-евристичний, комунікативно-синергетичний, креативно-праксеологічний, особистісно-рефлексивний компоненти), що відображають зацікавленість до пізнання національних співочих традицій та розуміння їх значущості у мистецькій освіті, знання історії вокального мистецтва України, стилістики різних жанрів музики та виконавських манер, здатність до яскравого художньо-образного відтворення різних стилів україноспіву та особистісного становлення співака-педагога.

Ретроспективний аналіз процесу становлення культури україноспіву та мистецької освіти України дав змогу дійти висновку, що напрацювання відомих музикантів і педагогів (А. Авдієвський, В. Антонюк, О. Бенч, В. Верховинець, О. Кошиць, В. Ковальська, І. Колодуб, М. Леонтович, М. Лисенко, Я. Степовий, К. Стеценко, Г. Хоткевич, В. Шульгіна, Б. Яворський та ін.) зосереджені на національній концепції музичного навчання, в якій українська пісня та спів є основою виховання свідомої і духовно багатой нації. У дисертації здійснено аналіз досліджень, присвячених *характеристиці різностильового україноспіву* – народного (Н. Боярська, Л. Гапон, С. Грица, С. Єфремов, А. Іваницький, К. Квітка, І. Клименко, І. Колодуб, Г. Коропніченко, І. Павленко, І. Сінельников та ін.), естрадного (Н. Дрожжина, І. Кириченко, М. Мозговий, В. Откидач, Є. Проворова, Л. Прохорова, Т. Рябуха, В. Тормахова, О. Хишко, С. Чернікова та ін.), академічного (В. Антонюк, Л. Гавриленко, Н. Гребенюк, Д. Євтушенко, М. Єгоричева, М. Жишкович, Т. Книшова, О. Маруфенко, М. Микиша, Н. Овчаренко, О. Прядко, Г. Стасько, Ю. Юцевич та ін.).

На основі опрацювання навчальних програм, методичних рекомендацій, спецкурсів, збірок вокально-педагогічного репертуару та інших праць було проведено класифікацію та порівняльну характеристику трьох стилів україноспіву відповідно до *визначених ознак*: історія становлення стилю, що відображає його коріння та розвиток; місце відтворення культури україноспіву – простір існування; виявлення у носіїв культури україноспіву музичної освіти чи її відсутності; кількість виконавців; наявність чи відсутність інструментального супроводу під час співу; виконавські підстили; репертуар; особливості виконавської манери, специфічні прийоми та засоби тощо. Стилестична характеристика україноспіву була спрямована на виявлення специфічних рис вокально-виконавських манер, прийомів та засобів виразності,

особливостей звукоутворення, репертуару, аналізу творчості видатних представників народної, академічної та естрадної вокальної культури.

У процесі дослідження було визначено особливості трьох стилів україноспіву, а саме:

- *народний україноспів* (найдавніший вид вокального мистецтва, що бере свій початок від сонцепоклонницьких часів та опирається на фольклорну традицію) відзначається традиційністю; автентичністю побутування; взаємозв'язком з народною мовою і діалектом; своєрідною класифікацією народних голосів; особливим тембровим колоритом народного голосу з переважанням грудного резонування; багатогранністю регіональної стилістики; комплексом специфічних народноспівацьких прийомів; напрямками розвитку (фольклорно-автентичний, народно-хоровий, народно-академічний, народно-естрадний тощо);

- *академічний україноспів* (виконавська культура, що запозичена з європейських країн після прийняття християнства на Русі та базується на дотриманні загально визнаних принципів класичного вокалу) характеризується: однорідним звучанням голосу по всьому діапазону; вокалізацією як основою співу; класифікацією голосів за родами (тенор, баритон, сопрано, мецо-сопрано, контральто) та видами; типами звучання голосу (фальцет, фістула, носо-зубний резонанс тощо); узагальненим комплексом уніфікованих вокальних вправ для формування навичок без врахування етноприналежності; орієнтацією на звукоідеал видатних представників світового оперного мистецтва; розвитком за напрямками («bel canto», оперне виконавство, камерний спів, академічно-естрадний тощо);

- *естрадний україноспів* (наймолодший з трьох стилів національного вокального мистецтва, що сформувався під впливом світових музичних тенденцій кінця XIX ст.) відзначається: неоднорідністю виконавських манер представників естради; універсалізацією та асиміляцією національної музичної стилістики; використанням різних виконавських манер (фольклорна, камерна, романсова, опереточна, естрадно-джазова, естрадно-академічна тощо); опорою на тенденції шоу-бізнесу; «синтетичністю» індивідуальних виконавських манер на основі запозичення досвіду світового вокального мистецтва; етностилістикою в окремих жанрах популярної музики; застосуванням комп'ютерної обробки співацького голосу; постійним пошуком нових оригінальних форм, виконавських прийомів; розвитком за напрямками (фольк-рок, етно-джаз, фольк-поп, поп-рок, інді-рок тощо).

Здійснено порівняльну характеристику народного, академічного та естрадного україноспіву та виявлено, що *різниця між трьома стилями україноспіву* полягає у специфіці звукоутворення («звукоідеал») та виконавських прийомах, що впливають на формування синтезованих видів (народно-автентичний, народно-академічний, народно-естрадний, естрадно-джазовий, академічно-естрадний тощо). Спільними рисами трьох стилів україноспіву є їх коріння в національній традиції (етноінтонування), форми презентації (соло, малі форми, ансамблі, гурти, хори), українська пісенна

культура як основний засіб формування вокальних навичок. Доведено, що виховний потенціал культури україноспіву в сучасному просторі має велике значення і потребує пошуку нових підходів до впровадження в освітній процес.

Осмислення науково-теоретичної сутності культури україноспіву та світового освітнього досвіду сприяло визначенню пріоритетних *методологічних підходів* до процесу формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти, серед яких:

- *системний* – забезпечує цілісність та поетапність організації процесу формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти; сприяє пізнанню здобувачами мистецької освіти історії становлення та розвитку народного, класичного та естрадного україноспіву;

- *культурологічний* – визначальний у передачі теоретичних знань та вокальних навичок шляхом наслідування «звукоідеалу» – від носіїв автентичної традиції, з голосу викладача, з аудіозаписів кращих представників україноспіву; забезпечується фольклорно-експедиційною та лабораторною роботою здобувачів мистецької освіти, що дає можливість встановити прямий зв'язок з носіями автентичної традиції та працювати з архівами національної пісенної спадщини;

- *аксіологічний* – обумовлює спрямування змісту, форм та методів навчання україноспіву на формування ціннісних орієнтацій здобувачів мистецької освіти; полягає в осмисленні архаїчних витоків та світоглядотворюючої функції вокального мистецтва; прививає комплекс духовних цінностей та національно-патріотичних почуттів; формує відчуття етнопростору та взаємозв'язку з рідною землею;

- *етнопедagogічний* – сприяє самоідентифікації особистості та творенню ментального поля суспільства через пізнання календарно-обрядового циклу життя українців; дає розуміння класифікації та особливостей регіональних стилів україноспіву, усвідомлення значення культури україноспіву на всіх життєвих етапах формування особистості та громадянського суспільства; спрямовує на опанування національної пісенної спадщини, як основного засобу духовно-патріотичного та музично-естетичного виховання особистості;

- *праксеологічний* – дозволяє передбачити вироблення у студентів умінь цілеспрямовано планувати, організовувати, регулювати, контролювати, аналізувати й оцінювати результативність творчої роботи;

- *особистісно орієнтований* – спрямовує освітній процес на всебічний духовний розвиток творчої особистості з урахуванням її індивідуальних природних можливостей, здібностей та вподобань;

- *міждисциплінарний* – передбачає використання циклу предметів за індивідуальними та колективними формами – фольклорно-етнографічну практику, сольфеджіо, гармонію, диригування, концертно-виконавську та педагогічну діяльність студентів;

- *синергетичний* – забезпечує взаємообмін здобутків народного, академічного та естрадного україноспіву («тризуб україноспіву») у професійній підготовці здобувача вищої мистецької освіти.

Окреслені методологічні підходи визначають провідні позиції організації процесу формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти на основі культурологічної парадигми з урахуванням українознавчого спрямування професійної підготовки майбутніх співаків-педагогів.

У другому розділі – *«Концептуальні основи формування культури україноспіву у здобувачів вищої мистецької освіти»* – обґрунтовано основні положення організації процесу формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти; запропоновано авторський українознавчо-просвітницький підхід; визначено принципи та педагогічні умови формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти; описано процесуально-функціональний аспект вокальної підготовки здобувачів вищої мистецької освіти у контексті формування культури україноспіву.

Систематизація методологічних засад дослідження зумовила обґрунтування українознавчо-просвітницького підходу, як теоретичної основи формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти. *Українознавчо-просвітницький підхід* розглядаємо з позицій осмислення здобувачами вищої мистецької освіти «тризубу україноспіву» – триєдиної природи української співочої школи та опанування різних вокально-виконавських стилів (народного, академічного та естрадного) у процесі вокальної підготовки. У даному контексті українська вокальна культура символічно представлена як «дерево україноспіву», «плодами» якого є творчість сучасних сольних та колективних виконавців, які несуть традицію від «коріння» – нашого фольклору. Стовбуром-оснотою цього дерева є «співоча школа» – це практичний досвід народу, який передає вокальні традиції молодшим поколінням. Розгалуження на гілки та їх переплетення – багатство стилів україноспіву, нових музично-виконавських течій, «плодами» дерева є артистичні ампула представників україноспіву. Українознавчо-просвітницький підхід до формування культури україноспіву полягає в збереженні коріння «дерева україноспіву» (фольклор), міцній опорі на стовбур (вокальна школа) та вільному розвитку всіх стилів україноспіву.

Чільне місце в процесі формування культури україноспіву належить «культу української пісні», що відображає суспільний духовний досвід народу і є не лише кращим засобом для вдосконалення вокальних навичок та вмій, а й вихователем душі особистості, її національної самосвідомості, світогляду та ідентифікації з власним народом. Вокально-виконавська діяльність здобувача вищої мистецької освіти, спрямована на осмислення національної пісенної спадщини, ототожнюється з ідеєю «сродної праці» (за Г. Сковородою), оскільки покликання україноспіву – жити в гармонії зі світом, звучати з ним в одному тоні, нести цю культуру від пращурів до нащадків, емоційно проживати історичні події, особисті почуття за допомогою голосу. Здобувачі вищої мистецької освіти – не лише майбутні педагоги та артисти, але й наставники, батьки, які виховуватимуть нові покоління українців у любові до співочих традицій. Надідеєю їх вокальної підготовки є повернення співу в побутовий простір, що забезпечить ментальне здоров'я українських родин, а в цілому –

всієї нації. Через музично-педагогічне просвітництво мабутні співаки-педагоги формуватимуть атмосферу любові в мікропросторі (я – родина), мезопросторі (заклади освіти та мистецтв), макропросторі (соціум: Україна – світ). Тож важливими завданнями процесу формування культури україноспіву є: виховання співака-хранителя культури україноспіву, який осмислено презентуватиме зміст вокальних творів, та, водночас, майбутнього учителя-просвітителя, який навчатиме дітей та молодь, прищеплюючи їм любов до національних пісенних традицій; формування узагальненої смислової установки на вироблення вмінь та навичок різностильового співу – народного, академічного та естрадного; забезпечення необхідним обсягом знань з історії україноспіву та вокальної методики; освоєння фольклорних зразків різних регіонів України, класичного та естрадного україномовного репертуару; розвиток духовно-естетичних цінностей особистості здобувача вищої мистецької освіти.

Ґрунтуючись на ідеях культурологічної парадигми, що спрямовує освітній процес на осмислення та засвоєння традицій народу, основними напрямками реалізації українознавчо-просвітницького підходу до формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти визначимо: усвідомлення важливості «тризубу україноспіву» – єдності трьох стилів україноспіву; становлення майбутнього співака-хранителя та учителя-просвітителя культури україноспіву; піклування про «дерево україноспіву» – взаєморозвиток народного, академічного та естрадного україноспіву; опанування мінімум 500 українських пісень здобувачем освіти («пісенний кошик»); життя за «пісенним календарем» – знання календарно-обрядового циклу та знаменних дат в історії україноспіву; знаходження різних «кольорів» україноспіву – природнього звучання голосу співака-педагога; збереження «птахи-пісні» за методом «пісенного щоденника» – 365 днів з піснею на устах; створення своєї «писанки україноспіву», центром якої є національний фольклор, а зовнішньою красою – власна інтерпретація; розширене дистанційне навчання україноспіву через мобільний додаток «україноспів-онлайн» для охоплення світової аудиторії носіїв; створення «собору-музею української пісні» (від лабораторії фольклору здобувача до практичного втілення у виконавсько-педагогічній діяльності – «світлиці україноспіву» в закладі освіти та реалізації національної ідеї збереження пісенної спадщини України).

Орієнтиром для формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти мають стати наступні *положення*: національна спрямованість мистецької освіти та державної підтримки розвитку культури україноспіву; українознавчо-просвітницький підхід до навчання україноспіву; синергія трьох стилів україноспіву та їх застосування у виконавсько-педагогічній практиці; системність та поетапність процесу опанування культури україноспіву здобувачами мистецької освіти; акмеологічні та аксіологічні напрямки творчого розвитку носія культури україноспіву; праксеологічні перспективи україноспіву як складової фахової підготовки здобувачів вищої мистецької освіти.

Переорієнтація вокальної підготовки здобувачів вищої мистецької освіти в українознавчо-просвітницький вимір будується на чітко розробленій методологічній основі, зокрема, *педагогічних принципів*: культуровідповідності, синергетики, зорієнтованості на українську традицію, індивідуалізації, інноваційності та варіативності, а також науково-дослідницького пошуку. Визначені принципи виступають теоретичною основою процесу формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти та впливають з обґрунтування підходів і концептуальних положень дисертаційного дослідження.

Принцип культуровідповідності сприяє не тільки духовному зростанню творчих особистостей майбутніх педагогів-співаків, а й загальнодержавницьким процесам відродження, збереження, примноження та популяризації української фольклорної, класичної та сучасної музичної культури.

Принцип синергетики спрямований на: єдність подальшого розвитку народної, академічної та естрадної вокальних шкіл України; оптимізацію та діалог освітніх систем; взаємодію викладача і студента; формування навичок і вмій художньо-педагогічної комунікації; налагодження творчих зв'язків між здобувачами мистецької освіти України та світу; міжнародну презентацію культури україноспіву.

Принцип зорієнтованості на українську традицію полягає в осмисленні духовного досвіду суспільства (звичаєва обрядовість) та вмінні інтерпретувати його у власній творчості, формуванні цілісного сприйняття художньо-естетичного образу, розумінні ідей та стилістики національної школи україноспіву.

Науково-дослідницький принцип передбачає проведення активної експедиційної, науково-пошукової діяльності здобувачів вищої мистецької освіти з метою розвитку професійних навичок та методичних знань, творчих вмій створювати та використовувати у практиці власну лабораторію культури україноспіву.

Принцип індивідуалізації займає провідне місце в процесі формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти, оскільки дозволяє їм самостійно обирати напрямки, стилістику, репертуар відповідно до індивідуально-психологічних особливостей, регіональної чи етнічної приналежності, природи голосу та особистих уподобань.

Принцип інноваційності та варіативності проявляється у динамічності змісту, форм, нових методів і авторських технологій формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти та пов'язаний із використанням колективних, групових, індивідуальних форм навчання, синтезу очної, змішаної та дистанційної роботи.

Культурологічна парадигма нашого дослідження зумовила визначення *педагогічних умов* формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти, а саме:

- організація та функціонування лабораторії україноспіву;

- систематична та послідовна робота з формування культури україноспіву на основі впровадження традиційних та інноваційних методів навчання;
- спонукання до активної виконавсько-педагогічної та науково-дослідницької практики;
- опора на українознавчо-просвітницький підхід у формуванні культури україноспіву;
- створення інноваційного простору-світлиці та доброзичливої атмосфери навчання.

Процесуально-функціональне обґрунтування вокальної підготовки здобувачів вищої мистецької освіти в контексті опанування культурою україноспіву базується на принципах взаємодії теорії та практики музично-педагогічної діяльності. Особливості вокальної підготовки здобувачів вищої мистецької освіти полягають в спеціалізації майбутніх учителів музичного мистецтва та співаків, їх перспективі подальшої сценічної і викладацької творчості, що обумовлює важливість підбору багатожанрового вокально-педагогічного репертуару. На основі опрацювання навчальних програм закладів вищої мистецької освіти було з'ясовано, що вокальна підготовка передбачає вивчення комплексу дисциплін (хоровий клас, вокальний ансамбль, постановка голосу, історія вокального мистецтва тощо) з використанням різних форм роботи та урахуванням індивідуального підходу за напрямками – народний, академічний та естрадний. Здобуття професійної освіти майбутніми вчителями мистецтва покликане забезпечити: музичний розвиток та формування фахових компетентностей; опанування вокальною технікою відповідно до обраної виконавської манери; обізнаність з особливостями методики постановки голосів, зокрема, дитячих; вивчення кращих зразків фольклорного, класичного та естрадного репертуару; формування імпровізаційних та інтерпретаційних умінь; опанування знаннями з основ теорії та історії української вокальної культури; методичну підготовку співака-педагога.

Особливості вокальної підготовки здобувачів вищої мистецької освіти в різних виконавських манерах (народній, академічній, естрадній) полягають у: перспективі подальшої сценічної та педагогічної творчості (поєднання в одній особі виконавського амплуа «співака-хранителя» та «учителя-просвітителя»); вивченні різножанрової україномовної вокальної музики – від фольклорних зразків до класики та естрадних пісень; формуванні критичного мислення та аналітичних вмінь щодо опрацювання різножанрової пісенної спадщини (пошук «звукоідеалів» україноспіву та власної манери); розвитку етномислення та прийомів відтворення мовно-музичних діалектів; осмисленні специфіки народного, академічного та естрадного україноспіву; опануванні знаннями з основ теорії та історії україноспіву; науково-дослідницької діяльності з метою створення власної репертуарної лабораторії-архіву; розвитку вокально-педагогічного слуху та імпровізаційно-інтерпретаційних умінь; методичній підготовці до викладацької діяльності.

На основі системного аналізу науково-методичної літератури та осмислення важливих завдань освітнього процесу нами окреслено *функції вокальної підготовки* у контексті опанування культурою україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти: ціннісно-виховна, українознавчо-орієнтаційна, комунікативно-презентаційна, пізнавально-компетентнісна, науково-дослідницька, творчо-розвивальна, методично-забезпечувальна.

Проведена пошукова робота з проблеми дослідження дала змогу обґрунтувати методологічні підходи, педагогічні принципи та умови, що сприяло розробці організаційно-методичної системи формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти.

У третьому розділі – «Проектування системи формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти» – представлено зміст та структуру методичної моделі формування культури україноспіву; визначено форми, засоби, методи та прийоми навчання різностильового україноспіву; здійснено критеріально-показникову характеристику рівнів сформованості культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти; запропоновано організаційно-методичну систему формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти.

Дослідження теоретико-методологічних основ формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти дало можливість зробити висновок, що сучасний процес професійної підготовки майбутніх музикантів-педагогів потребує розробки і впровадження ефективних підходів та оновлених методик навчання україноспіву. Враховуючи психолого-педагогічні характеристики здобувачів вищої мистецької освіти у дослідженні було розроблено та обґрунтовано *структуру формування культури україноспіву*, що передбачає взаємодію п'яти компонентів, які доповнюють один одного: *мотиваційно-аксіологічний* (виступає спонукальним чинником формування ціннісних орієнтацій та духовної культури здобувачів вищої мистецької освіти, їх позитивної спрямованості до навчання народного, академічного, естрадного україноспіву та опанування різножанрового репертуару); *когнітивно-евристичний* (спрямований на здобуття нових знань про історію та особливості розвитку культури україноспіву, формування вміння застосовувати досвід минулих поколінь у власній практичній діяльності, дослідження цікавих фактів про творчість представників культури україноспіву, експедиційно-дослідницьку, наукову та виконавську діяльність здобувачів вищої мистецької освіти); *особистісно-рефлексивний* (забезпечує усвідомлене становлення особистості як співака-хранителя та учителя-просвітителя культури україноспіву; здатність рефлексувати на різножанрову вокальну музику та підбирати відповідні засоби й прийоми для найкращої передачі змісту творів; формування ціннісного ставлення до української вокальної спадщини); *креативно-праксеологічний* (передбачає формування компетентнісних якостей майбутнього виконавця – носія культури україноспіву та його фаховість у галузі мистецької педагогіки, уміння імпровізувати та створювати власні

інтерпретації, відтворювати різножанровий репертуар у різних стилях україноспіву); *комунікативно-синергетичний* (полягає в забезпеченні взаємодії здобувача вищої мистецької освіти з іншими учасниками навчального та соціокультурного процесу, в осмисленні своєї ролі у мистецько-педагогічній галузі).

Система формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти, що базується на українознавчо-просвітницькому підході, структурована у взаємопов'язані *блоки*: концептуальний, змістово-процесуальний та результативно-аналітичний. Концептуальний блок моделі формування культури україноспіву включає в себе мету, завдання, планування та організацію освітнього процесу, висвітлює методологічні підходи та основні принципи мистецької професійної підготовки. Змістово-процесуальний блок моделі формування культури україноспіву представлений розробленими педагогічними умовами, визначеними етапами формування культури україноспіву та відповідними засобами і формами навчання, інноваційними методами і технологіями. У результативно-аналітичному блоці моделі представлено критерії діагностики та рівні сформованості культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти. Результатом є підвищення рівня сформованості культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти, які володіють комплексом спеціальних знань, вмінь та навичок різних виконавських манер, вмотивовані на подальшу концертно-педагогічну та просвітницько-дослідницьку практику по збереженню та примноженню національної пісенної спадщини.

Формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти забезпечується реалізацією інформаційно-орієнтаційного, операційно-компетентнісного та діяльнісно-методологічного *етапів експериментального дослідження*. На інформаційно-орієнтаційному етапі пріоритетним є формування мотивації до опанування різностильового україноспіву, ознайомлення з досвідом майстрів народного, академічного та естрадного україноспіву, відпрацювання вокально-технічних вправ для розвитку діапазону голосу, вокального дихання, артикуляції, інтонації тощо. Операційно-компетентнісний етап формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти спрямований на розвиток етномислення та етноінтонування, вокально-технічних, вокально-слухових та художньо-виконавських умінь і навичок різностильового україноспіву. Діяльнісно-методологічний етап формування культури україноспіву здобувачів мистецької освіти передбачає послідовну роботу над вдосконаленням культури україноспіву, поглибленням теоретичних знань та практичних умінь.

Відображенням організаційно-методичної системи формування культури україноспіву є структурно-функціональна модель, що складається з концептуального, змістово-процесуального, результативно-аналітичного блоків, пов'язаних функціональними зв'язками (Рис. 1).

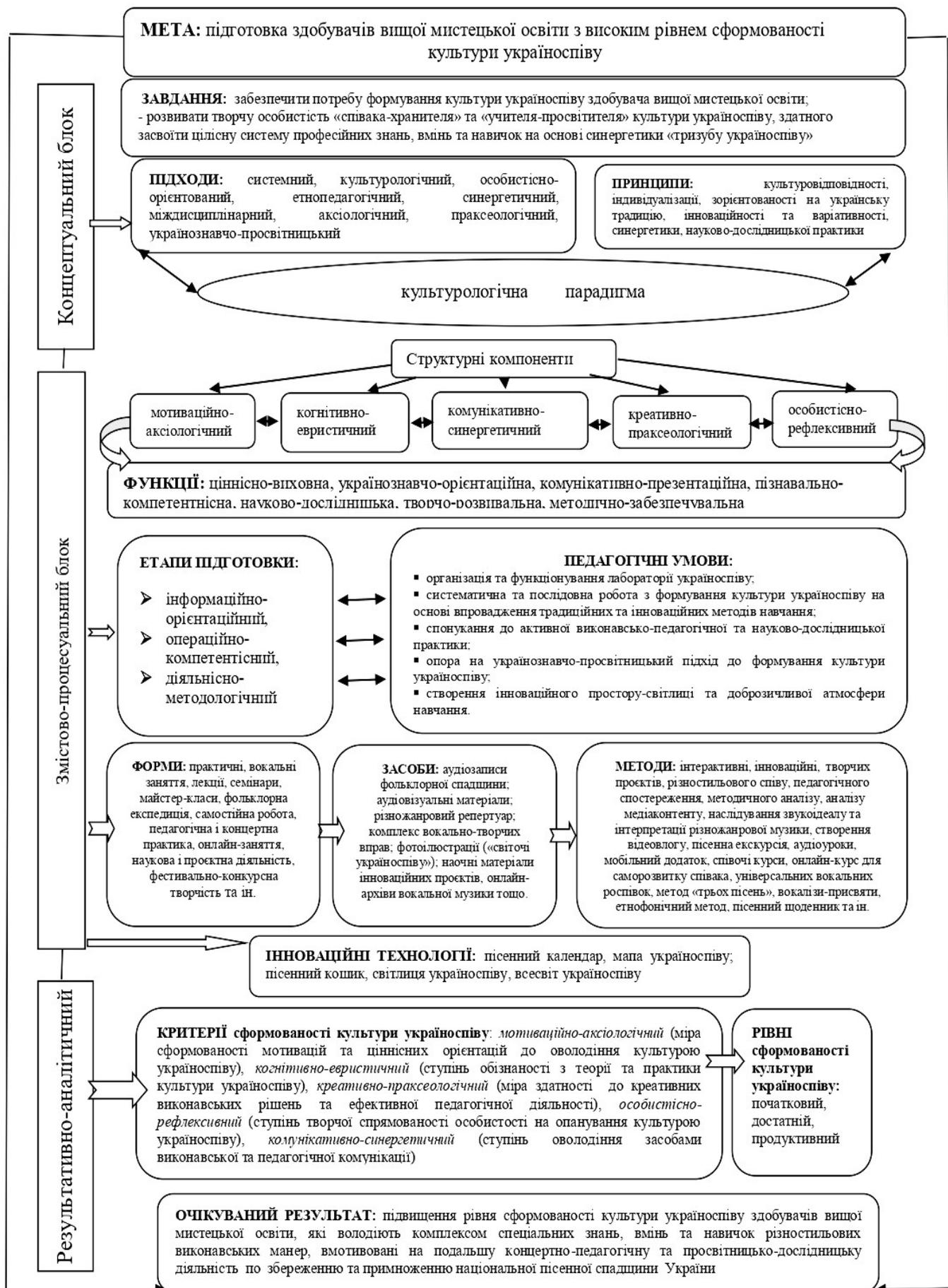

Рис. 1. Структурно-функціональна модель організаційно-методичної системи формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти

Узагальнення та систематизація наукових джерел, результати дослідно-експериментальної роботи дали підстави розробити *критерії* сформованості культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти відповідно до визначених компонентів. Мотиваційно-аксіологічний критерій зорієнтовано на виявлення міри сформованості мотивацій та ціннісних орієнтацій до оволодіння культурою україноспіву. Критерій схарактеризовано показниками: наявність спонукальних мотивів до оволодіння культурою україноспіву; осмислення ціннісних орієнтацій щодо збереження та примноження культури україноспіву; установка на систематичну роботу щодо опанування культурою україноспіву. Когнітивно-евристичний критерій спрямований на визначення ступеня обізнаності з теорії та практики культури україноспіву. Показники критерію: обсяг знань про історію та особливості розвитку культури україноспіву; розуміння специфіки різностильового (народного, академічного, естрадного) україноспіву; наявність експедиційно-дослідницького, наукового та виконавського досвіду. Креативно-праксеологічний критерій зорієнтовано на виявлення міри здатності до креативних виконавських рішень та ефективної педагогічної діяльності. Показниками критерію визначено: здатність до креативних виконавських рішень у процесі навчання україноспіву; володіння специфічними прийомами україноспіву та вміння відтворювати різножанровий репертуар; знання методики вокального навчання та музичного виховання. Особистісно-рефлексивний критерій визначає ступінь творчої спрямованості особистості на опанування культурою україноспіву. Показники критерію: обізнаність з кращими зразками української вокальної культури; здатність рефлексувати на різножанровий вокально-педагогічний репертуар; сформованість творчої особистості, як співака-хранителя та учителя-просвітителя україноспіву. Комунікативно-синергетичний критерій спрямовується на визначення ступеня оволодіння засобами виконавської та педагогічної комунікації. Показники критерію: розуміння синергії трьох стилів україноспіву та вміння застосовувати їх на практиці; володіння засобами мистецько-педагогічної комунікації; здатність до успішної сценічної та викладацької діяльності.

У результаті проведеної діагностики встановлено *рівні сформованості культури україноспіву* здобувачів вищої мистецької освіти, а саме: початковий, достатній, продуктивний.

Система формування культури україноспіву передбачає застосування блоку *методів: теоретичний* (стимулювання на опрацювання наукової літератури, формування знань з класичного вокального мистецтва, музичного фольклору, естрадного виконавства під час занять та самостійної роботи), *практичний* (орієнтує особистість на активну діяльність, набуття виконавських і методичних вмінь та навичок в процесі занять), *синергетичний* (розвиток спеціальних навичок відтворення народної, академічної та естрадної манер україноспіву, аналізу вокальних творів та фольклорних зразків під час індивідуальних та групових занять).

Для формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти ефективними вважаємо *традиційні та інноваційні методи:*

педагогічного спостереження, методичного аналізу, словесні, наочні, методи емоційного впливу, пояснення, заохочення, бесіди, показ та аналіз медіаконтенту, методи різностильового співу, асоціативного мислення, самостійного опрацювання рекомендованої літератури, творчих проєктів, наслідування звукоідеалу та інтерпретації різножанрової музики, вокальних вправ, музичної транскрипції, аналізу творчості «світочів україноспіву», ілюстрації, імітації, інтерактивні методи, фонаційні, імпровізаційно-інтерпретаційні методи тощо.

Синергетичний блок методів спрямований на активізацію процесу вивчення особливостей музичного фольклору, класичного та естрадного репертуару, опанування *прийомами різностильового україноспіву* (грудного та мішаного резонування, відтворення мовно-музичного діалекту, прикриття звуку, імпровізованого розспіву тощо) за рахунок застосування *авторських методів*: «трьох пісень», «співставлення звукоідеалів україноспіву», музично-слухового аналізу пісенного фольклору, звуконаслідування діалектних особливостей, «моделювання імпровізаційних варіантів виконання», аналізу медіаконтенту, створення відеовлогу, творчих проєктів та колаборацій, етнофонічний метод, фольклорно-експедиційний метод, каверизації, універсальних вправ, фестивально-конкурсного зростання, метод аналізу вокальних блогів та сучасних методик навчання, розспівок «земля-веселка-небо», створення онлайн-бібліотеки україноспіву та аудіовідеотеки, спільного імпровізаційного співу-інтерпретації, «звукової медитації», інтерпретації різножанрової музики, «пісенна екскурсія», аудіоуроки, мобільний додаток, співочі курси, онлайн-курс для саморозвитку співака тощо.

На основі опрацювання методичного забезпечення музичних закладів різних рівнів та практичного авторського досвіду виокремлено групу *ефективних форм* мистецького навчання (індивідуальні вокальні заняття, хорівий клас, вокальний ансамбль, самостійна робота студентів; лекції; практичні заняття, майстер-класи та творчі майстерні; науково-дослідна та проєктна діяльність студентів; педагогічна практика, фольклорно-експедиційна робота, фестивально-конкурсна участь, онлайн-курси та спецкурси, дистанційні заняття україноспіву, онлайн-зустрічі та лекції-концерти, виховні заходи та заняття з учнями), а також *засобів* для організації процесу формування культури україноспіву (навчальна література з історії та теорії українського співу, різножанровий вокально-педагогічний репертуар, «вокалізи-присвяти», фотоілюстрації, аудіовізуальні матеріали, комплекс вокально-творчих вправ, електронні інструментальні аранжування, технічні засоби (аудіо- та відеотехніка), онлайн-архіви фольклорної, класичної музики, музичні платформи сучасної музики, електронні ресурси (інтернет-сайти, You-Tube канали тощо), наочні матеріали інноваційних проєктів («мапа україноспіву», «світлиця україноспіву», «пісенний кошик», «пісенний календар» та ін.).

У четвертому розділі – **«Дослідно-експериментальна робота з формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти»** – розроблено та впроваджено в освітню практику організаційно-методичну

систему формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти; запропоновано інноваційні методи та технології формування культури україноспіву; відображено хід констатувального і формувального експериментів та проаналізовано їх результати.

Дослідно-експериментальна робота відбувалась на базі Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Ізмаїльського державного гуманітарного університету, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

У процесі констатувального експерименту здійснено аналіз навчальних планів, робочих програм та методичних комплексів дисциплін вокально-хорової підготовки, циклу вибіркового предметів; підібрано інструментарій для педагогічного діагностування сформованості культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти; проведено аналіз та обробку отриманих даних.

У результаті проведення *констатувального експерименту*, яким охоплено 270 респондентів, було виявлено, що переважна кількість здобувачів вищої мистецької освіти мала початковий та достатній рівень сформованості культури україноспіву, показники яких коливались відповідно у межах 35-37 % та 44-45 %, а достатній становив 18,5 %, що свідчило про необхідність додаткової практики різностильової вокальної підготовки та відповідних вимог у робочих програмах закладів вищої мистецької освіти. Аналіз навчально-методичних комплексів з фундаментальних та вибіркового дисциплін засвідчив, що процес формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти носить емпіричний характер та відзначається перевагою принципів класичної вокальної школи, розроблених фахівцями ще в минулих століттях. Анкетування здобувачів вищої мистецької освіти засвідчило важливість переходу від традиційної системи вокального навчання до новітньої, в якій буде враховано українознавчо-провітницький підхід, особливості мовно-музичного діалекту носія культури україноспіву та синергетику різних вокально-виконавських стилів. Недостатність методичної розробки проблеми дослідження спонукало нас до виокремлення специфічних методів та прийомів різностильового україноспіву, що стали основою інноваційних технологій, створених в межах експериментальної роботи.

Апробація організаційно-методичної системи формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти відбувалась поетапно.

Перший етап – інформаційно-орієнтаційний – спрямований на: формування зацікавленості до вивчення культури україноспіву, ознайомлення здобувачів вищої мистецької освіти з історією, теорією та сучасною практикою українського вокального мистецтва в різноманітності його стилістичних особливостей, орієнтування на дослідження народнопісенних традицій та опанування різножанрового репертуару.

Другий етап – операційно-компетентнісний – орієнтований на : розвиток вокально-технічних та художньо-виконавських умінь і навичок, специфічних прийомів україноспіву; формування компетентностей з теорії вокальної педагогіки через обмін виконавсько-педагогічним досвідом; викладацьку практику та апробацію класичного, народного й естрадного репертуару в сценічних умовах.

Третій етап – діяльнісно-методологічний – передбачав продовження послідовної роботи над вдосконаленням вмінь і навичок різностильового україноспіву, а також поглиблення знань з вокальної методики. Важливе значення на цьому етапі відведено просвітницьким заходам, фестивальному та концертним виступам, ансамблевій практиці та досвіду асистування викладачам україноспіву з метою пошуку нових форм, методів, засобів, технологій вокального навчання.

Науково-методичне забезпечення педагогічного експерименту охоплювало: програму онлайн-курсу «Саморозвиток співака за методом «пісенного щоденника», апробацію мобільного додатку для дистанційного навчання «україноспів-онлайн», навчально-методичний посібник «Таємниці україноспіву», реалізацію інноваційних проєктів та використання їх результатів у практичній діяльності (репертуарні збірки та відеоматеріали, аудіозаписи проєктів «Живі мелодії села», «Молода душа України», «Дитяча філармонія «Диво UA», «Збережи мову і культуру своєї бабусі», «Миколайчук-фест», «Народна філармонія-Героям України», «Переможемо з піснею», пісенні казки «Писульки від мамульки», «Музей живої пісні», тематичні відеоролики проєкту «Таємниці україноспіву».

На різних етапах формувального експерименту було застосовано *інноваційні технології та методи навчання* україноспіву, розроблені автором дослідження, зокрема: «пісенний кошик» (асоціативна гра-тест на вивчення 500 українських пісень); «пісенний щоденник» (відеоблог-челендж на формування навичок щоденного співу); «пісенний календар» (науково-дослідницька розробка, що стимулювала студентів до пошуку пам'ятних дат та знакових подій в історії україноспіву); «світочі україноспіву» (цикл лекцій про представників народного, академічного, естрадного україноспіву минулих часів та сучасності); «оспівана книжка» (відеолекції про дослідників культури україноспіву, етнопедагогів та збирачів фольклору); «співочі курси» (практичні заняття для українських родин спільно зі студентами та учнями, зустрічі з майстрами співу); «онлайн-музей української пісні» (оцифрування репертуарних збірок для наповнення інформаційно-методичного сайту «Україноспів-онлайн»); «мапа україноспіву» (пісенна віртуальна екскурсія Україною); проєкт по відтворенню мовно-музичних діалектів «Збережи мову і культуру своєї бабусі»; технології мобільного навчання, соціальної активності та проєктної діяльності, фестивально-конкурсної взаємодії та ін.

Визначення ефективності організаційно-методичної системи формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти, виявлення кількісних та якісних змін досліджуваної проблеми здійснювалось в процесі

контрольного експерименту. Зіставлення початкового та кінцевого зрізів у експериментальних групах здобувачів вищої мистецької освіти дозволило констатувати наступне: в контрольній групі збільшення продуктивного рівня сформованості культури україноспіву не виявлено, натомість в експериментальній групі спостерігалось його підвищення з 18,5 % до 48,1 %. Контрольна перевірка сформованості культури україноспіву в КГ засвідчила незначне зменшення початкового рівня від 37 % до 33,4 % та достатнього від 44,5 % до 48,1 %. У той же час в ЕГ достатній та початковий рівні зменшились відповідно на 8,9 % та 19,8 %. У експериментальній групі (ЕГ) зафіксовано суттєвий прогрес за всіма п'ятьма критеріями, натомість у контрольній групі (КГ) показники залишилися практично незмінними, що свідчить про відсутність значного розвитку без застосування інноваційної системи формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти.

Порівняння отриманих експериментальних даних констатувального та контрольного зрізу в обох групах (ЕГ та КГ) відповідно до сформованості культури україноспіву подано в таблиці 1.

Таблиця 1.

**Динаміка формування культури україноспіву
в контрольній та експериментальній групах**

Групи	Рівні сформованості культури україноспіву						Середнє арифметичне (бали)
	Початковий рівень		Достатній рівень		Продуктивний рівень		
	Кількість	%	Кількість	%	кількість	%	
Констатувальний етап експерименту (135 осіб)							
КГ (135)	50	37	60	44,5	25	18,5	77,2
ЕГ (135)	48	35,6	62	45,9	25	18,5	77,4
Контрольний етап експерименту (135 осіб)							
КГ (135)	45	33,4	65	48,1	25	18,5	78,1
ЕГ (135)	20	14,9	50	37	65	48,1	85,3

Таким чином, кількісний та якісний аналіз результатів експериментальних та контрольних груп засвідчив доцільність упровадження організаційно-методичної системи формування культури україноспіву в процес професійної підготовки здобувачів вищої мистецької освіти, оскільки це сприяло: підвищенню рівня сформованості мотивацій та ціннісних орієнтацій до оволодіння культурою україноспіву; обізнаності з теорії та практики культури україноспіву; здатності до ефективної виконавсько-педагогічної діяльності; зростанню творчої спрямованості особистості на опанування культурою україноспіву; активізації комунікативності та синергії виконавсько-педагогічної діяльності здобувачів вищої мистецької освіти. Зафіксовані зміни рівнів сформованості культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти дають підстави наголошувати на доцільності використання розробленої організаційно-методичної системи в сучасному педагогічному просторі.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретико-методологічне узагальнення проблеми професійної підготовки здобувачів вищої мистецької освіти та запропоновано нове її вирішення шляхом впровадження організаційно-методичної системи формування культури україноспіву. Вперше в музично-педагогічній практиці обґрунтовано мистецький феномен «культура україноспіву», введено в науковий обіг та класифіковано авторське поняття «україноспів», досліджено особливості формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти. На основі теоретичного аналізу та експериментальної роботи сформульовано наступні висновки відповідно до поставлених завдань.

1. Культура україноспіву в умовах сучасного розвитку освіти України відіграє важливу роль в забезпеченні мистецької підготовки та формуванні духовного потенціалу нації. На основі аналізу наукової та методичної літератури, національного та світового досвіду модернізації мистецької освіти узагальнено та підкреслено важливість застосування системного, культурологічного, етнопедагогічного, аксіологічного, праксеологічного, особистісно-орієнтованого, синергетичного, міждисциплінарного та українознавчо-просвітницького підходів до проблеми формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти дослідження. Визначено основні функціональні ознаки україноспіву (комунікаційно-інформаційна, фольклорно-відтворювальна, арт-терапевтична, просвітницько-виховна, національно-утверджуюча, волонтерсько-забезпечувальна, міжнародно-презентаційна, регулювально-освітня, ціннісно-розвивальна, світоглядоформуюча, націєтворча, людинотворча) та чинники, що впливають на формування культури україноспіву (історичні умови становлення та розвитку народного, академічного та естрадного музичного мистецтва; регіональні мовно-музичні діалектні особливості; вплив світових тенденцій розвитку мистецтва, стратегії освітнього процесу тощо).

У дослідженні вперше введено в науковий простір авторське поняття «україноспів», що визначається як соціокультурне та освітнє явище та відображає мистецько-педагогічний досвід українського народу в синергії фольклорного, академічного й естрадного виконавства. На основі вивчення та аналізу науково-методичної літератури, практичного досвіду мистецької освіти України конкретизовано визначення феномена «культура україноспіву» у двох ракурсах:

- як цілісну оригінальну систему, що постійно розвивається у різних традиційних та інноваційних стилістичних напрямках і формах та представлена комплексом виконавсько-виразних засобів народного, академічного та естрадного вокального мистецтва;

- як професійну виконавсько-методичну якість здобувача вищої мистецької освіти, що забезпечує осмислення співочої традиції України та оволодіння стилістикою різних вокальних технік – народної, академічної та

естрадної, а також сформованість особистості співака-хранителя та учителя-просвітителя культури україноспіву.

Здійснено порівняльну характеристику народного, академічного та естрадного україноспіву і виявлено, що специфіка звукоутворення та підбору виконавських прийомів впливає на формування як трьох основних стилів, так і синтезованих (народно-автентичний, народно-академічний, народно-естрадний, естрадно-джазовий, естрадно-академічний тощо). Спільними рисами трьох стилів україноспіву є їх коріння в національній традиції (етноінтонування), форми презентації (соло, малі форми, ансамблі, гурти, хори), українська пісенна спадщина як основний засіб формування вокальних навичок. Доведено, що виховний потенціал культури україноспіву в сучасному просторі має велике значення і потребує пошуку нових підходів до впровадження в освітній процес.

3. Обґрунтовано концептуальні основи формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти, що базуються на наступних положеннях: національна спрямованість мистецької освіти та державної підтримки розвитку культури україноспіву; українознавчо-просвітницький підхід до навчання україноспіву; синергія трьох стилів україноспіву та їх застосування у виконавській та педагогічній практиці; системність та поетапність процесу опанування культурою україноспіву здобувачами мистецької освіти; акмеологічні та аксіологічні напрямки творчого розвитку носія культури україноспіву; праксеологічні перспективи україноспіву як складової професійної підготовки здобувачів вищої мистецької освіти. Запропонована концепція передбачає застосування авторського українознавчо-просвітницького підходу, що представлений єдністю двох складових: українознавчої («філософія україноспіву» – пізнання традицій свого народу через вивчення пісенної спадщини, вільний розвиток різних напрямків українського вокального мистецтва на національному ґрунті) та просвітницької (музично-педагогічне просвітництво – становлення майбутнього співака-хранителя та учителя-просвітителя культури україноспіву). Українознавчо-просвітницький підхід обґрунтовано з позицій осмислення здобувачами вищої мистецької освіти триєдиної природи української співочої школи та опанування різними вокально-виконавськими стилями (народним, академічним та естрадним) у процесі вокальної підготовки. Сформульовано основні ціннісні концепти та напрямки реалізації українознавчо-просвітницького підходу до формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти: «тризуб україноспіву» (символ синергетики та вільного розвитку народного, академічного та естрадного виконавських стилів); «дерево україноспіву» (українська вокальна культура, в якій корінням є фольклор, стовбуром – співоча школа від традиційного виконавства до академічного та естрадного, гілками – розгалуження стилів україноспіву, а плодами – творчість виконавців минулого та сучасності); «символізм україноспіву» («пісенний календар»; «птаха-пісня», «світочі україноспіву»); становлення майбутнього співака-хранителя та учителя-просвітителя культури україноспіву; опанування мінімум 500 українських пісень здобувачем освіти («пісенний кошик»); життя за «пісенним

календарем» – знання календарно-обрядового циклу та знаменних дат в історії україноспіву; знаходження різних «кольорів» україноспіву – природнього звучання голосу співака-педагога; збереження «птахи-пісні» за методом «пісенного щоденника» – 365 днів з піснею на устах; створення своєї «писанки україноспіву», центром якої є національний фольклор, а зовнішньою красою – власна інтерпретація; розширене дистанційне навчання україноспіву через мобільний додаток «україноспів-онлайн» для охоплення світової аудиторії носіїв; створення «собору-музею української пісні» (від лабораторії фольклору здобувача до практичного втілення у виконавсько-педагогічній діяльності – «світлиці україноспіву» в закладі освіти та реалізації національної ідеї збереження пісенної спадщини України).

Визначено педагогічні принципи (культуровідповідності, синергетики, зорієнтованості на українську традицію, індивідуалізації, інноваційності та варіативності, науково-дослідницького пошуку) та педагогічні умови формування культури україноспіву (організація та функціонування лабораторії україноспіву; систематична та послідовна робота з формування культури україноспіву на основі впровадження традиційних та інноваційних методів навчання; спонукання до активної виконавсько-педагогічної та науково-дослідницької практики; опора на українознавчо-просвітницький підхід до навчання україноспіву; організація інноваційного освітнього простору-світлиці та доброзичливої атмосфери навчання); функції вокальної підготовки у контексті опанування культурою україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти (ціннісно-виховна, українознавчо-орієнтаційна, комунікативно-презентаційна, пізнавально-компетентнісна, науково-дослідницька, творчорозвивальна, методично-забезпечувальна).

4. Визначено критерії сформованості культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти та відповідні їм показники: мотиваційно-аксіологічний – виражений мірою сформованості мотивацій та ціннісних орієнтацій до оволодіння культурою україноспіву (показники: наявність спонукальних мотивів до оволодіння культурою україноспіву; осмислення ціннісних орієнтацій щодо збереження та примноження культури україноспіву; установка на систематичну роботу щодо опанування культурою україноспіву); когнітивно-евристичний – спрямований на визначення ступеня обізнаності з теорії та практики культури україноспіву (показники: обсяг знань про історію та особливості розвитку культури україноспіву; розуміння специфіки різностильового україноспіву; наявність експедиційно-дослідницького, наукового та виконавського досвіду); креативно-праксеологічний – зорієнтований на виявлення міри здатності до креативних виконавських рішень та ефективно педагогічної діяльності (показники: здатність до креативних виконавських рішень у процесі навчання україноспіву; володіння специфічними прийомами різностильового україноспіву та уміння відтворювати різножанровий репертуар; знання методики вокального навчання та музичного виховання); особистісно-рефлексивний – визначає ступінь творчої спрямованості особистості на опанування культурою україноспіву (показники: обізнаність з кращими зразками української вокальної культури; здатність

рефлексувати на різножанровий вокально-педагогічний репертуар; сформованість творчої особистості, як співака-хранителя та учителя-просвітителя україноспіву); комунікативно-синергетичний – спрямовується на визначення ступеня оволодіння засобами виконавської та педагогічної комунікації (показники: розуміння синергії трьох стилів україноспіву та вміння застосовувати їх на практиці; володіння засобами мистецько-педагогічної комунікації; здатність до успішної сценічної та викладацької діяльності).

Аналіз результатів проведеного констатувального експерименту дав змогу охарактеризувати рівні сформованості культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти (початковий, достатній, продуктивний), а також виявити проблему недостатнього володіння різностильовими вокальними техніками, що зумовило розробку та впровадження організаційно-методичної системи формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти.

5. Представлена у дослідженні організаційно-методична система формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти структурована у взаємопов'язані блоки (концептуальний, змістово-організаційний та результативно-аналітичний), що мають цілісну структуру, здатну забезпечити використання традиційних та авторських методів, інноваційних технологій, оригінальних засобів і форм навчання на різних етапах експериментального дослідження (інформаційно-орієнтаційний, операційно-компетентнісний та діяльнісно-методологічний). Структура формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти передбачає взаємодію п'яти компонентів (мотиваційно-аксіологічного, комунікативно-синергетичного, когнітивно-евристичного, креативно-праксеологічного, особистісно-рефлексивного).

6. Експериментальна перевірка ефективності організаційно-методичної системи формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти засвідчила значне підвищення рівня сформованості культури україноспіву в експериментальних групах. Результатом проведеної педагогічної роботи стала позитивна динаміка формування означеного феномена: в експериментальній групі продуктивний рівень підвищився на 29,6% (зріс від 18,5% до 48,1%), достатній рівень зрушився з 45,9% до 37%, а початковий знизився втричі з 35,6% до 14,9%. Ефективність формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти обґрунтовано впровадженням інноваційних методів та авторських технологій: відтворення мовно-музичних діалектів; соціальної активності та проектної діяльності; дистанційного навчання «україноспів-онлайн»; «світлиця україноспіву»; «всесвіт україноспіву»; «пісенний кошик»; «пісенний календар»; «мапа україноспіву».

Проведене наукове дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми та актуалізує необхідність подальшого розвитку культури україноспіву через використання її музично-естетичного та виховного потенціалу у професійній підготовці здобувачів вищої мистецької освіти, а також у шкільних навчальних програмах. Перспективою майбутньої діяльності

в напрямку утвердження культури українспіву є робота над створенням собору-музею української пісні, введення на рівень загальнообов'язкових шкільних дисциплін предмету «українспів»; реалізація інноваційної проєктної діяльності, що сприятиме особистісному становленню здобувачів мистецької освіти України та міжнародній презентації національної пісенної спадщини.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові публікації, які відображають основні наукові результати докторської дисертації

Статті у виданнях, що індексуються в міжнародних базах даних

Web of Science Core Collection та/або Scopus:

1. **Lotsman R.**, Mishchuk, A., Kostenko L., Holovkova M., Shvets I. The creative project method as a means of enhancing students' learning motivation. *Apuntes Universitarios: Univ Peruana Union*. Peru, 2022. Vol. 12 (3). Pp. 412-430. DOI : <https://doi.org/10.17162/au.v12i3.113> (**Web of Science**)

2. **Lotsman R.**, Tkachenko I., Omelchenko A., Lastovetska L., Zelenina N. Theoretical aspects of formation of spiritual culture among music teachers. *AD ALTA. Journal of interdisciplinary research*. 2022. Vol. 12 (2). Pp. 63-68. DOI : https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/120231/papers/A_12.pdf (**Web of Science**)

3. Moroz M., **Lotsman R.**, Hudovsek O., Pashchenko I. The role of art in the development of the creative personality of the future teacher. *Conhecimento & Diversidade*. Niterói. 2023. V. 15(40). Pp. 141-158. DOI: <https://doi.org/10.18316/rcd.v15i40.11254> (**Web of Science**)

4. Provorova Y., Arystova L., Gorozhankina O., **Lotsman R.**, Lievit D. Implementation of steam technologies for building digital competence of future music art teachers. *Revista de la Universidad del Zulia*. 2023. № 41. Pp. 300-318. DOI : <https://doi.org/10.46925//rdluz.41.15300> (**Web of Science**).

5. Yalovskyi P., **Lotsman R.**, Yurieva K., Parfentieva I., Sokolova A. Alternative ways of organizing distance practical classes for future music art teachers. *Amazonia investiga: Universidad de la Amazonia*. Columbia. 2023. Volume 12 (61). Pp. 276-286. DOI : <https://doi.org/10.34069/AI/2023.61.01.28> (**Web of Science**)

Статті у наукових періодичних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

6. Лоцман Р. О. Український народний спів: класифікація та особливості. *Мистецтво та освіта*. 2022. № 1-2 (103-104). С. 2-9. DOI : [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2022-1-2\(103-104\)-2-9](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2022-1-2(103-104)-2-9)

7. Лоцман Р. О. Пісенні ігри як засіб формування культури українспіву в дошкільнят. *Естетика і етика педагогічної дії : зб. наук. пр. / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Полтав. нац. пед. ун-т*

імені В. Г. Короленка. Полтава – Київ, 2023. Вип. 27. С. 211-227. DOI : <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2023.27.282150>

8. Лоцман Р. О. Сучасні тенденції розвитку україноспіву та методичного забезпечення освітнього процесу. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. / Ред. кол.: В.Ф. Черкасов, О.А. Біда, Н.І. Шетеля та ін. Ужгород – Кропивницький: Видавництво «Код». 2024. Вип. 9. С. 83-90. DOI : [10.59694/ped_sciences.2024.09.083](https://doi.org/10.59694/ped_sciences.2024.09.083)

9. Лоцман Р. О. Співочі курси для українських родин як технологія відродження традицій україноспіву в сучасних умовах. *Естетика і етика педагогічної дії : зб. наук. пр.* / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2024. № 2 (29). С. 240-250. DOI : <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2024.29.306175>

10. Лоцман Р. О. Використання технології «Пісенний кошик» у навчанні мистецтва здобувачів мистецької освіти. *Мистецтво та освіта*. 2024. Вип. 2 (112). С. 17-23. URL: [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2024-2\(112\)-17-23](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2024-2(112)-17-23)

11. **Лоцман Р. О.**, Коротя-Ковальська В. П. Роль української народної пісні у світовому часопросторі та мистецькій освіті. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. / Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, О. А. Шетеля та ін. Кропивницький : Видавництво «Код». 2023. Вип. 3. С. 31-37. DOI : https://doi.org/10.59694/ped_sciences.2023.03.031

12. Лоцман Р. О. Використання результатів інноваційного проекту «Дитяча філармонія «Диво UA» в мистецькій освіті. *Мистецтво та освіта*. 2024. Вип. 3 (113). С. 17-22. DOI : [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2024-3\(113\)-17-22](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2024-3(113)-17-22)

13. **Лоцман Р.**, Остапенко Е. Розробка та застосування онлайн-курсу «Саморозвиток співака за методом пісенного щоденника». *Мистецтво та освіта*. 2022. № 4 (106). С. 50-56. DOI: [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2022-4\(106\)-50-61](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2022-4(106)-50-61)

14. **Лоцман Р. О.**, Коротя-Ковальська В. П. Новаторська творчість Анатолія Авдієвського в українському хоровому мистецтві та музичній педагогіці: до 90-річчя від дня народження маестро. *Fine Art and Culture Studies*. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023. № 6. С. 30-37. URL: <https://doi.org/10.32782/facs-2023-6-5>

15. Лоцман Р. О. Фольклорно-експедиційні матеріали як основа дослідження практики україноспіву в мистецькій освіті. *Освіта та розвиток обдарованої особистості : щоквартальний науково-методичний журнал*. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України. 2024. № 2 (93). С. 62-67. DOI : <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-3-149-159>

16. Лоцман Р. Музей української пісні як інноваційний культурно-освітній простір для збереження та примноження національних традицій. *Український педагогічний журнал*. Київ : Інститут педагогіки НАПН України. 2024. Вип. 3. С. 149-159. DOI : <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-3-149-159>

17. Лоцман Р. О. Фестивалі україноспіву: мистецько-просвітницький та педагогічний аспекти. *Молодь і ринок*. 2024. № 10 (230). С. 71-77. URL : <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/314187>

18. Лоцман Р. О. Роль інноваційних співочих проєктів у становленні творчої особистості та розвитку культури україноспіву. *Інноваційна педагогіка: науковий журнал Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2024. Випуск 74. С. 60-66. DOI : <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/74.9>

19. Лоцман Р. О. «Живі мелодії села» у вокально-педагогічному репертуарі здобувачів факультетів мистецтв. *«Педагогічна наука і освіта XXI століття: науково-методичний журнал*. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т; упоряд.: Г.П. Пустовіт; ред. кол.: Г.П.Пустовіт, Н.О.Остапчук та ін. Рівне : РДГУ, 2024. Вип. 3. С. 115-125. DOI : <https://doi.org/10.35619/pse.vi3.46>

20. Лоцман Р. О. Вивчення та відтворення мовно-пісенних діалектів України здобувачами освіти в межах канадсько-українського проєкту «Збережи мову і культуру своєї бабусі». *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. Серія «Педагогічні науки». Черкаси, 2024. С. 69-77. Вип. 3. DOI: <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2024-3-69-77>

21. Лоцман Р. О. Всесвіт україноспіву» – інноваційний проєкт в просторі мистецької освіти. *Мистецтво та освіта*. 2024. № 4 (114). С. 48-54. DOI : [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2024-4\(114\)-48-54](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2024-4(114)-48-54)

Монографії:

22. Лоцман Р. О. Інноваційний проєкт «Світлиця україноспіву» в сучасному освітньому просторі. *Innovative projects and programs in psychology, pedagogy and education: Scientific monograph*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. Pp. 426-442. DOI : <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-282-1-18>

Наукові публікації, які додатково відображають наукові результати докторської дисертації

Тези в матеріалах науково-практичних конференцій:

23. Лоцман Р. О. «Тризуб україноспіву» – синергія народного, академічного та естрадного виконавства в сучасному просторі. *Україноспів: від традиції до сучасності*: матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції (4-6 лютого 2025 року) / ГО «Центр української пісні «Народна філармонія» – Обласний методичний кабінет навчальних закладів мистецтва та культури Полтавської ОВА / Ред-упор. Р. О. Лоцман. Корсунь-Шевченківський: ФОП Майдаченко І. С. 2025. С. 32-34.

24. Лоцман Р. О. Інноваційні проєкти у фаховій підготовці студентів мистецьких спеціальностей педагогічних університетів. *Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи*: матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Умань, 19-20 жовтня, 2023 року). / МОН України, Уманський держ.пер. ун-т імені Павла

Тичини, Ф-т мистецтв [та ін.]; [голов. ред. Терешко І. Г.; відп. ред. Калабська В. С.; редкол.: Бикова О. В., Музика О. Я., Радзівіл Т. А., Семенчук В. В., Козій О. М.]. Умань: ВПЦ «Візаві» 2023. С. 105-110.

25. Лоцман Р. О. Розробка та застосування онлайн-курсу в методиці вокального навчання студентів. *Забезпечення якості вищої освіти: проблеми та перспективи розвитку*: збірник матеріалів Міжнародної науково-методичної конференції (Одеса, 3-4 лютого 2022 року). Одеса: ОНЕУ. 2022. С. 227-228.

26. Лоцман Р. О. Онлайн-проект «Пісенний щоденник» як модель родинного навчання україноспіву в сучасному просторі. *Післявоєнний світ: люди, проблеми, цінності*: зб. матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Київ, 15 квітня 2022 року) / Редколегія: В. П. Андрущенко (голова), І. Г. Ветров (заст. голови, відп. ред.), Г. М. Торбін (заст. голови), О. В. Потильчак (упорядн.). Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. С. 141-143.

27. Лоцман Р. О. Застосування інноваційної розробки «Пісенний кошик у процесі вокальної підготовки здобувачів мистецької освіти. *Інноваційні освітні технології в системі неперервної освіти: від дошкільної освіти до освіти дорослих (вітчизняний і світовий досвід упровадження)*: збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 20 березня 2024 року) / за заг. ред. Т. О. Олефіренка, Г. Г. Цветкової, Л. В. Барановської. Київ: Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2024. С. 486-489.

28. Лоцман Р. О. Мобільний додаток «Україноспів-онлайн» як засіб формування вокальної культури, національної самосвідомості та патріотизму здобувачів мистецької освіти. *Інноваційні освітні технології в системі неперервної освіти: вітчизняний і світовий досвід упровадження*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / За заг. ред. проф. А. О. Ярошенко, проф. В. М. Слабка, проф. Л. В. Барановської. [Електронне видання]. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова. 2023. С. 161-164.

29. Лоцман Р. О. Вокальне заняття зі збереженням народної традиції. *Сучасні перспективи розвитку науки (частина I)*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 4-5 грудня 2021 року). Київ: МЦНІД. 2021. С. 29-30.

30. Лоцман Р. О. Арт-волонтерські проекти та розвиток культури україноспіву під час війни в Україні. *Scientific and pedagogical internship «Experience of teaching disciplines in the field of culture and arts in Ukraine and EU countries: traditions and new approaches»*: Internship proceedings (December 19-29, January, 2023. Riga, the Republic of Latvia). Riga. «Baltiya Publiting». 2023. Pp. 17-21.

31. Лоцман Р. О., Гаценко Г. С. Формування ціннісних орієнтацій студентів засобами української пісенної культури (на прикладі діяльності ГО «Народна філармонія»). *Людина, культура, техніка в новому тисячолітті*: збірник тез наукових доповідей: XXIII Міжнародної науково-практичної

конференції (м. Харків, 28 квітня 2022 р.), Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «ХАІ». 2022. Ч. I. С. 314-316.

32. Лоцман Р. О. Реалізація арт-волонтерських проєктів в умовах війни. У пошуку нових сенсів полікультурного світу. *Повоєнний діалог культур* : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (Київ, 2-3 лютого 2023 р.) / упоряд. В.П. Дячук. Київ : НАККіМ. 2023. С. 136-138.

33. Лоцман Р. О. Україноспів як традиція та арт-терапія. *Збірник матеріалів I Всеукраїнського Форуму молодих вчених «Наукова весна-2021. Культура і мистецтво в сучасному світі»*, 28 травня 2021р. КНУКІМ. Київ. 2021. С. 5-7.

34. Лоцман Р. О. Мистецький проєкт «Писульки від мамульки» як родинна арт-терапія у час війни. *Теорія та практика мистецької едукції у цивілізаційних викликах сьогодення* : збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції / Ред.-упор. З. Гнатів, Т. Медвідь. Дрогобич : ДДПУ ім. Івана Франка. 2024. С. 36-40

35. Лоцман Р. О. Пісенна казка як засіб музичного та патріотичного виховання маленьких українців. *Професійна мистецька освіта. Методичні аспекти* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 07.02.2024 / МОН України; КЗВО КОР «Академія мистецтв імені Павла Чубинського». Київ : Академперіодика. 2024. С. 264-270.

36. Лоцман Р. О. Розвиток арт-менеджерських здібностей як запорука успіху вокаліста. *Діяльність продюсера в культурно-мистецькому просторі XXI століття* : партнерство, моделі, напрями, стратегії : зб. наук. праць / Упор., наук. ред., відп. за вип. : С. Садовенко. Київ : НАККІМ. 2023. С. 129-134.

37. Лоцман Р. О. Українська культура в Бразилії : нариси мистецько-педагогічної взаємодії. *Педагогіка мистецтва – мистецтво педагогіки* : збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції (1-2 жовтня 2024 р., Туреччина, Анталія-Бурдур). Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова. 2024. С. 23-25.

38. Лоцман Р. О. Козацькі пісні в контексті боротьби і перемог українського війська. *Культура козацької доби* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Канів, 12 жовтня 2015 року) / Відп. ред В. П. Тихомир. Канів: Родень. 2015. С. 183-188.

39. Лоцман Р. О. Педагогічні умови навчання народного співу майбутніх учителів музики в процесі вокальної підготовки. *Мистецька освіта в Україні: проблеми, теорії і практики* : Зб. тез за матеріалами Всеукр. Науково-методичної конференції-семінару. 27-28 лютого 2014 р. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2014. С. 37-39.

40. Лоцман Р., Мураховська А. Особливості дистанційного навчання народного співу. *Збірник матеріалів наук.-практ. конф. НАККІМ*. Київ: НАККІМ. 2020. С. 66-68.

41. Лоцман Р. О., Вінглевська Т. О. Функції та розвиток україноспіву в умовах війни. *Theory and practice of modern science: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the III International Scientific and Theoretical*

Conference (Vol. 2). April 1. 2022. Kraków, Republic of Poland: European Scientific Platform. Pp. 114-118.

Інші видання:

42. Україноспів: від традиції до сучасності. Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції, 4-6 лютого 2025 р. / ГО «Центр української пісні «Народна філармонія» – Обласний методичний кабінет навчальних закладів мистецтва та культури Полтавської ОВА / Ред-упор. **Р. О. Лоцман**. Корсунь-Шевченківський: ФОП Майдаченко І. С. 2025. 150 с.

43. Лоцман Р. О. Таємниці Україноспіву: науково-популярне видання. Кам'янець-Подільський: ФОП Буйницький О. А. 2020. 88 с.: нот., іл., к'юар-коди на відеододатки.

44. Ковальська В. П., **Лоцман Р. О.** Тріо «Золоті ключі»: збірник наукових праць, присвячених творчості тріо «Золоті ключі» у складі Ніни Матвієнко, Марії Миколайчук та Валентини Ковальської. Вижниця: ФОП Бідений І. В. 2025. 264 с.

45. Збірка українських дитячих пісень «Дитяча філармонія «Диво UA» з додатком CD / Упор. **Лоцман Р. О.** Київ: Друкарня «Рема-Прінт». 2018. 45 с.

46. Збірка «Живі мелодії села» з методичними рекомендаціями, ілюстраціями та відеододатком / Упор. **Лоцман Р. О.** Київ: «Рема-Прінт». 2021. 54 с.

47. Ірина Кириліна. Вибрані твори / Упор., вступ. стаття, метод. рекомендації **Лоцман Р. О.** Корсунь-Шевченківський: ФОП Гаврищенко. 2015. 271 с.

48. Збережи мову і культуру своєї бабусі: збірка навчально-методичних матеріалів для вивчення та відтворення мовно-музичних діалектів України / Упор.: **Р. Лоцман**, Ю. Білінський. Вижниця: ФОП Бідений І. В. 2026. 44 с.

49. Лоцман Р. О. Переможемо з піснею: щоденник арт-волонтера. Корсунь-Шевченківський: ФОП Майданченко І. С., 2022. 248 с.: нот., фотоіл., к'юар-коди до аудіовізуальних матеріалів.

50. Лоцман Р. О. Писульки від мамульки: казки, пісні, вірші, смішнюльки. Кам'янець-Подільський: ФОП Буйницький, 2023. 80 с.

51. Лоцман Р. О. Диво-Лад: пісні та вірші. Корсунь-Шевченківський: Видавець І. В. Майдаченко. 2018. 52 с.

52. Лоцман Р. О. Фестиваль «Миколайчук-Фест» / *Коротя-Ковальська В. П. Пісенне древо Івана Миколайчука (Збірник народних, календарно обрядових та авторських пісень, що звучать у кінофільмах за участю Івана Миколайчука)*. Вижниця: Черемош. 2023. С. 141-148.

53. Лоцман Р. О. Народний спів України: від витоків до сучасності. *Гілея. Науковий вісник. Збірник наукових праць* / Гол. ред. В. М. Пашкевич. Київ: Видавництво «Гілея». 2017. Вип. 119 (4). С. 107-111.

54. **Лоцман Р.**, Костина В. Особливості постановки голосу майбутнього вчителя музичного мистецтва у народно-академічній та фольклорно-автентичній манерах співу. *Проблеми сучасної музичної освіти*. Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова. 2020. С. 97-107.

55. **Лоцман Р.**, Білоус Ю. Принципи роботи з народними голосами в студії при НЗАУНХ імені Г. Верьовки. *Проблеми сучасної музичної освіти*. Київ : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова. 2020. С. 11-18.

56. **Лоцман Р.**, Задорожна А. Розвиток творчої особистості молодшого школяра на уроках музичного мистецтва. *Проблеми сучасної музичної освіти*. Київ : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова. 2020. С. 67-75.

57. Лоцман Р. О. Для чого науці добро і чесність? *Моя академічна доброчесність* [Електронне видання]: зб. конкурсних есе здобувачів вищої освіти / Харків. нац. пед. ун-т. ім. Г. С. Сковороди; [редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов.ред) та ін.]. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. С. 46-48.

58. Аудіоальбом «Народна філармонія – Героям України»: українські народні та авторські патріотичні пісні / Упор. Лоцман Р. О. Київ. 2014.

59. Аудіоальбом «Дитяча філармонія «Диво UA»: збірник українських дитячих пісень з фонограмами. Київ. 2018.

60. Лоцман Р. О. Аудіоальбом «Переможемо з піснею!» (українські народні та авторські пісні у виконанні Р. Лоцман). Київ. 2015.

61. Лоцман Р. О. Аудіоальбом «Вітер з України». Київ. 2019.

62. Документальний фільм «Пісенна світлиця» / Реж. Глухенький Д. 2020.

63. Фільм-експедиція Черкащиною «Живі мелодії села», 2020.

64. Авторський відеофільм «Всесвіт україноспіву», 2023-2024.

65. Серія науково-просвітницьких відеороликів авторських проєктів: «Музей живої пісні» (2018), «Таємниці україноспіву» (2020), «Пісенний щоденник» (2020-2024), «Збережи мову і культуру своєї бабусі» (2022-2024), «Україноспів-онлайн» (2023-2024), 21 аудіоказка з авторської збірки «Писульки від мамульки» (2023). URL: https://youtube.com/channel/UCkMXAtTvZx dxJ7o62stT4Ug?si=Mshg90mf98q6F_sK

АНОТАЦІЇ

Лоцман Р. О. Теорія і практика формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка. Кропивницький, 2026.

У дослідженні висвітлено проблему формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти, здійснено її теоретичне узагальнення та проаналізовано концептуальні підходи до вокального навчання в різних виконавських манерах. Введено в науковий обіг та класифіковано авторське поняття «україноспів», що відзначається синергією народного, академічного та естрадного стилів, а також визначено змістове наповнення феномена «культура україноспіву».

У дисертації запропоновано новий підхід до вдосконалення професійної підготовки здобувачів вищої мистецької освіти; обґрунтовано концептуальні основи, педагогічні умови (організація та функціонування лабораторії україноспіву; систематична та послідовна робота з формування культури україноспіву на основі впровадження традиційних та інноваційних методів навчання; спонукання до активної виконавсько-педагогічної та науково-дослідницької практики; опора на українознавчо-просвітницький підхід до навчання україноспіву; організація інноваційного освітнього простору-світлиці та доброзичливої атмосфери навчання) та принципи формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти (культуровідповідності, синергетики, зорієнтованості на українську традицію, індивідуалізації, інноваційності та варіативності, науково-дослідницького пошуку); розроблено авторську організаційно-методичну систему формування культури україноспіву (концептуальний, змістово-організаційний та результативно-аналітичний блоки); запропоновано українознавчо-просвітницький підхід, інноваційні технології і методи навчання україноспіву («пісенний щоденник», «пісенний календар», «світочі україноспіву», «оспівана книжка», «співочі курси», «онлайн-музей української пісні», «мапа україноспіву», «пісенний кошик», технології відтворення мовно-музичних діалектів, мобільного навчання, соціальної активності та проектної діяльності, фестивально-конкурсної взаємодії, мобільний додаток «україноспів-онлайн», «всесвіт україноспіву» та ін.); експериментально перевірено результативність та ефективність організаційно-методичної системи формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти.

Ключові слова: культура україноспіву, здобувачі вищої мистецької освіти, україноспів, українознавчо-просвітницький підхід, професійна підготовка, культурологічна парадигма, національна пісенна спадщина, інноваційні технології, українська пісня, різностильовий (народний, академічний, естрадний) спів, організаційно-методична система, концепція, ефективність.

Lotsman R. O. Theory and practice of forming of Ukrainian singing culture among higher artistic education students. – Qualification Scientific Work as a Manuscript.

Thesis for a Doctor's Degree in Pedagogy, speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University. Kropyvnytskyi, 2026.

The dissertation is dedicated to actual problem of the forming of Ukrainian singing culture among higher artistic education students, provides its theoretical generalization and analyzes conceptual approaches to vocal training in various vocal styles. The author introduces the concept of "Ukrainian singing" such as a synergy of folk, classical and pop styles of vocal art. The phenomenon of "Ukrainian singing culture" is defined as professional performance and methodological quality of a higher artistic education students, which ensures deep knowledge of Ukrainian

singing tradition and mastery of various vocal styles – folk, classical and pop, as well as the formation of the personality of a singer – tradition keeper and teacher – educator of Ukrainian singing culture.

The dissertation proposes a new approach to improving the professional training of higher artistic education students; substantiates the conceptual foundations, pedagogical conditions (organization and functioning of Ukrainian singing laboratory; systematic and consistent work on the forming of Ukrainian singing culture based on the implementation of traditional and innovative teaching methods; encouragement to active performing, pedagogical and scientific research practice; reliance on the approach that combines Ukraine-focused research & education to teaching Ukrainian singing; organization of an innovative educational space and a friendly environment) and the principles of forming of Ukrainian singing culture among the higher artistic education students (cultural correspondence, synergy, focus on Ukrainian tradition, individualization, innovation and variability, scientific search); the author's methodological system for the forming of Ukrainian singing culture has been developed by conceptual, content-organizational and result-analytical blocks; the author introduces the approach that combines Ukraine-focused research & education, as well as innovative technologies and methods for teaching Ukrainian singing ("song diary", "song calendar", "song book", "singing courses", "online museum of Ukrainian song", "map of Ukrainian singing", "song basket", technologies for reproducing linguistic and musical dialects, mobile learning, social activity and project activities; festival and competition interaction, the mobile application "Ukrainian Singing Online", "Universe of Ukrainian Singing", etc.); the effectiveness of the methodological system has been experimentally verified.

Keywords: Ukrainian singing culture, higher artistic education students, Ukrainian singing, approach that combines Ukraine-focused research & education, professional training, culturological paradigm, national song heritage, innovative technologies, Ukrainian song, multi-style (folk, classical, pop) singing, organizational and methodological system, concept, effectiveness.

Підписано до друку 10.02.2026. Формат 60x84 ¹/₁₆. Зам. № 712.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. др. арк. 1,9. Тираж 100.

ВІДДРУКОВАНО: ФОП Піскова М.А.
м. Кропивницький, вул. Тараса Карпи, 17–11.
СВІДОЦТВО ПРО ДЕРЖАВНУ РЕЄСТРАЦІЮ
№ 2444000000027816 від 18.08.2016.